

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

ПОШЕЛЮЖНА Ірина Андріївна

**Фінансове забезпечення соціально-культурної
сфери об'єднаної територіальної
громади/Financial support of the socio-cultural
sphere of the united territorial community.**

спеціальність: 281 - Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма - Державна служба

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ДСПУАзм-25
І. А. Пошелюжна

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, С. Л. Коваль

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ О. П. Кириленко

ТЕРНОПІЛЬ - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	7
1.1. Сутність фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади.....	7
1.2. Нормативно-правові засади фінансового забезпечення соціально- культурної сфери об'єднаної територіальної громади.....	16
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО- КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТУ ТРИБУХІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ).....	24
2.1. Оцінка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в складі видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади	24
2.2. Моніторинг динаміки складу та структури видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освіту	32
2.3. Аналіз видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток.....	38
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	45
3.1. Зарубіжний досвід фінансування соціально-культурної сфери та можливості його запровадження в Україні.....	45
3.2. Перспективні напрямки застосування інноваційних інструментів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери.....	51
Висновки до розділу 3.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Якісно нові умови розвитку територіальних громад в Україні характеризуються високим ступенем інтенсивності та динаміки, яка пов'язана, у першу чергу, з проведенням реформи децентралізації та процесами об'єднання територіальних громад. Ключовим чинником, що сприяє якісним змінам є фінансове забезпечення розвитку територіальних громад, котре має бути достатнім для забезпечення їх сталого розвитку і є одним із пріоритетів адміністративної реформи.

Економічна могутність і стабільність будь-якої сучасної держави, незалежно від форми правління та політичного режиму, залежить від її здатності ефективно реалізовувати покладені на неї функції. Видатки на забезпечення функціонування соціально-культурної сфери значною мірою впливають на рівень життя населення й добробут найменш забезпечених його верств. Україна в цьому аспекті не є винятком. Поступове зростання видатків на соціально-культурні цілі є пріоритетною політикою нашої країни, що вказує на особливу роль соціальної функції держави. Однак зростаючі обсяги видатків на соціально-культурні не забезпечують належного рівня життя населення, задоволення його потреб у освіті, охороні здоров'я, культурі, духовному і фізичному розвитку, соціальному захисті і соціальному забезпеченні.

Проблеми, пов'язані із фінансовим забезпеченням розвитку об'єднаних територіальних громад не залишаються поза увагою політиків, державних службовців та суспільства загалом. Фінансове забезпечення розвитку та функціонування територіальних громад було об'єктом дослідження таких учених як: С.Біла, О.Василик, І.Вахович, А.Пелехатий, В.Пилипів, С.Попов, М.Козоріз, О.Кириленко, В.Кравченко, І.Луніна, В.Опарін, І.Сторянська, Л.Тичковська, І.Радіонова, С.Юрій та ін. Проте досі не з'ясовано, чи достатнім є фінансове забезпечення різних напрямів розвитку територіальних громад.

В економічній літературі дослідженню фінансового забезпечення соціально-культурної сфери приділяли увагу такі вітчизняні науковці:

Л. Алексеєнко, В. Булавинець, Б. Данилишин, В. Дем'янишин, В. Ісаєв, О. Кириленко, Д. Клиновий, С. Коваль, П. Левін, З. Лободіна, Б. Малиняк, В. Опарін, Т. Пепа, К. Піскун, О. Пономаренко, Л. Сафронова, І. Сидор, В. Федосов, Б. Шулюк, С. Юрій та інші. Незважаючи на низку наукових напрацювань у сфері фінансування соціально-культурних видатків місцевих бюджетів, дослідження теоретичних і практичних проблем фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаних територіальних громад потребують подальшого дослідження.

Мета випускної кваліфікаційної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад та оцінюванні практики фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаних територіальних громад, обґрунтуванні практичних рекомендацій з питань їхнього вдосконалення. Досягнення окресленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- розкрити сутність фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаних територіальних громад;
- дослідити нормативно-правове забезпечення видатків бюджету на соціально-культурну сферу;
- здійснити оцінку видатків бюджету Трибухівської територіальної громади на соціальний захист та соціальне забезпечення;
- проаналізувати видатки бюджету Трибухівської територіальної громади на охорону здоров'я;
- здійснити моніторинг динаміки складу та структури видатків бюджету Трибухівської територіальної громади на освіту, духовний і фізичний розвиток;
- дослідити зарубіжний досвід здійснення видатків місцевих бюджетів соціального спрямування та його імплементацію в українську практику;
- обґрунтувати напрями застосування інноваційних інструментів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери.

Об'єктом дослідження є фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаних територіальних громад.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти фінансування видатків соціально-культурного спрямування бюджету об'єднаних територіальних громад.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та специфічні методи: аналізу і синтезу – для вивчення об'єкта та предмета дослідження; метод узагальнення і наукової абстракції, категоріально-логічний метод – при вивченні та уточненні змісту поняття видатки місцевих бюджетів, видатків місцевих бюджетів соціального призначення; системний аналіз – для визначення практики здійснення видатків місцевих бюджетів соціального призначення; статистичного групування і порівняння – при аналізі видаткової частини місцевих бюджетів; графічний – для наочного ілюстрування досліджуваних процесів.

Теоретико-інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти з питань функціонування видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад, звітність фінансового відділу Трибухівської сільської ради, звітність відділу освіти, культури, молоді та спорту Трибухівської сільської ради, теоретичні узагальнення вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з питань використання коштів місцевих бюджетів на соціально-культурні потреби, що містяться у монографічній, спеціальній та періодичній літературі, матеріали наукових та науково-практичних конференцій, ресурси мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненні аналізу видатків бюджету Трибухівської територіальної громади на соціально-культурну сферу за 2018–2020 рр. та обґрунтування перспективних напрямів застосування інноваційних інструментів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери.

Практичне значення одержаних результатів. Вивчення можливостей залучення альтернативних джерел фінансового забезпечення дозволило сформулювати практичні рекомендації щодо застосування ендавменту як механізму залучення фінансових пожертв на користь неприбуткових організацій, які функціонують у соціально-культурній сфері.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення дослідження опубліковані у збірниках наукових праць «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики» (Випуск 6, травень 2021 р.) та «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики» (Випуск 7, листопад 2021 р.).

Структура роботи обумовлена метою і завданнями дослідження та складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи складає 68 сторінок, містить 15 таблиць та 14 рисунків, список використаних джерел налічує 59 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Сутність фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади

Для сучасної цивілізованої держави характерним є посилення інтересу до проблем людини, орієнтація на забезпечення гідних умов життя, всебічний захист її прав і свобод, задоволення індивідуальних та колективних потреб. Необхідною умовою поліпшення рівня та якості життя населення є наявність розвинутої соціально-культурної сфери. Розвиток економіки України впродовж останніх років відбувається за умов нової соціальної політики, головними елементами якої є процеси децентралізації, що обумовлюють перенесення основних соціальних витрат на регіональний та місцевий рівні. Погоджуємося з думкою Мацюри С. І. що саме на рівні об'єднаних територіальних громад «...повинні бути розв'язані сучасні проблеми розвитку країни, такі, як фінансові, соціально-культурні питання» [1, с. 94]. Тому, важливе місце у задоволенні матеріальних та духовних потреб громадян займають бюджети об'єднаних територіальних громад, саме вони відповідають за повноцінне функціонування соціально-культурної сфери та реалізацію соціального захисту членів громади.

Науковці сходяться на думці, що «...для ефективного виконання територіальною громадою покладених на неї функцій та досягнення стратегічних пріоритетів потрібне належне фінансове забезпечення як поточного функціонування, так і цілей розвитку. У такому разі територіальна громада повинна виступати одночасно і носієм соціально-економічного розвитку територій, і рушійною силою досягнення стратегічних цілей територіального утворення» [2, с. 100].

На думку Сухарської Л. В. формування фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад передбачає «... наявність матеріально-фінансової бази, розвиток джерел надходжень фінансових коштів до місцевого бюджету, створення спеціальних позабюджетних фондів для забезпечення розвитку об'єктів, розташованих на території територіальної громади, налагодження взаємовигідної взаємодії суб'єктів розвитку територіальної громади в процесі фінансового забезпечення потреб її розвитку та формування ефективного комплексного механізму його функціонування» [3, с. 94].

Наше дослідження стосується фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади, тому доцільно визначити поняття фінансового забезпечення загалом. На думку Родіонової В.М. «... фінансове забезпечення відтворювального процесу – це покриття відтворювальних витрат за рахунок фінансових ресурсів, що акумулюються суб'єктами господарювання і державою» [4, с. 37]. Вчена зазначає, що «...формами фінансового забезпечення є самофінансування, кредитування й державне фінансування, а інструментами механізму фінансового забезпечення – склад і структура його джерел» [4, с. 38].

В. Опарін вважає, що «... фінансове забезпечення — це структурна підсистема фінансового механізму, система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства» [5, с. 56]. Вчений підкреслює, що «...без відповідних асигнувань і кредитів неможливе розв'язання жодного завдання суспільного розвитку. Але саме по собі виділення коштів ще не гарантує розв'язання того чи іншого конкретного завдання. Надзвичайно важливо, яким чином здійснюється формування ресурсів, якими каналами і в яких формах вони рухаються, на яких умовах виділяються і використовуються» [5, с. 56].

На нашу думку, матеріальною основою фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад є відповідні бюджети.

Соціальна спрямованість видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад безпосередньо пов'язана із реалізацією державою соціальної функції.

Людина, її життя, здоров'я та особисті інтереси є об'єктом соціальної функції держави [7]. Відповідно, до сфери її відповідальності належать: охорона праці та здоров'я людей, соціальне забезпечення, державна підтримка сім'ї і материнства, інвалідів та населення похилого віку, розвиток системи освіти тощо.

Так, В. Бабаєв, зазначає, що «...основним призначенням соціальної функції держави є забезпечення суспільного добробуту, а саме гідного життя і розвитку кожної людини, створення рівних можливостей для усіх громадян в його досягненні» [8, с. 77]. Виконання цієї функції державою відбувається за наявності відповідного фінансового забезпечення, яке акумулюється у бюджеті, а видатки, зокрема соціально-культурного спрямування, є інструментом реалізації соціальної функції.

С. Юрій, В. Дем'янишин та О. Кириленко видатки бюджету залежно від їхньої ролі і місця у виробництві ВВП поділяють на дві групи: «видатки, що пов'язані з розвитком виробничої сфери, та видатки, які забезпечують функціонування та розвиток соціальної сфери» [9, с. 168].

Розглянемо погляди науковців щодо складових видатків на соціально-культурного спрямування (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Погляди вчених-економістів на складові видатків соціального спрямування

Науковці	Складові видатків соціального спрямування
В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова [10, с. 78]	видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, духовне та фізичне виховання
О. Пономаренко В. Ісаєв [11, с. 71]	видатки на охорону здоров'я, освіту, культуру, соціальний захист і соціальне забезпечення
П. Левін, [12, с. 215] Д. Клиновий, Т. Пепа [13, с. 343] Б. Данилишин [14, с. 56],	видатки на охорону здоров'я, науку, освіту, культуру, фізичну культуру та спорт
В. Булавинець [15, с. 83]	видатки на освіту, охорону здоров'я, фізичний та духовний розвиток, соціальний захист і соціальне забезпечення, житлово-комунальне господарство

Примітка. Узагальнено та складено автором

В. Федосов, В. Опарін та Л. Сафонова виокремлюють «... видатки на соціальну сферу, до яких зараховують видатки на освіту, охорону здоров'я, духовне і фізичне виховання. Крім цього, виділяють видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення» [10, с. 78].

Російські вчені О. Пономаренко та В. Ісаєв до соціальних видатків бюджету відносять «видатки на охорону здоров'я, освіту, культуру, соціальний захист і соціальне забезпечення» [11, с. 271].

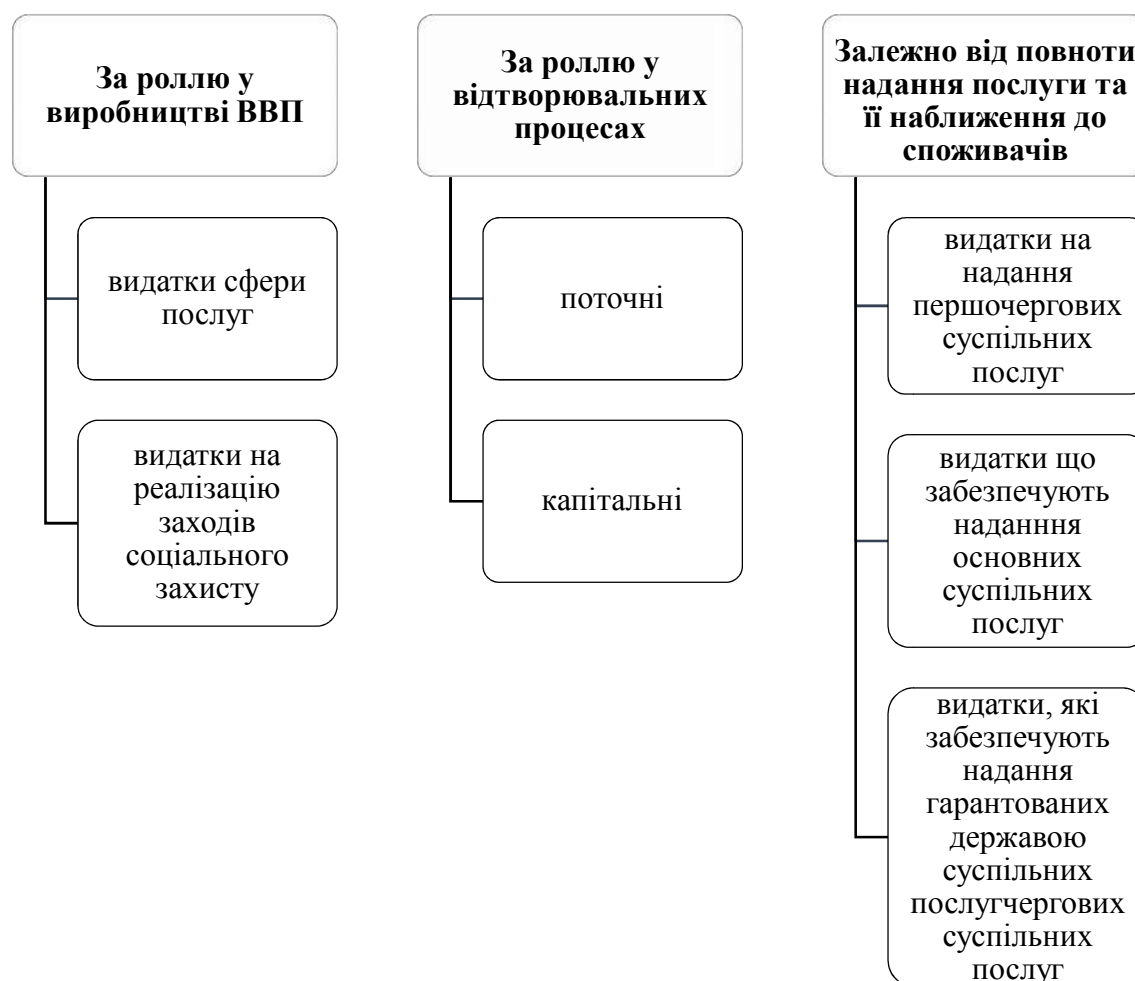
Б. Данилишин, Д. Клиновий, П. Левін та Т. Пепа, вважають, що «сферу соціальних послуг потрібно класифікувати враховуючи ступінь її фінансування державою» [12, с. 215; 13, с. 343; 14, с. 56]. На думку цих науковців, важливою характеристикою для послуг цієї сфери є їхня «...безкоштовність, загальна доступність та фінансування з місцевих бюджетів. Із урахуванням цих положень розрізняють видатки на охорону здоров'я, освіту, науку, культуру, фізичну культуру і спорт, які потребують державного або місцевого фінансового втручання» [12, с. 215].

В. Булавинець до видатків місцевих бюджетів соціально-культурного призначення, відносить «...видатки на освіту, охорону здоров'я, фізичний і духовний розвиток, соціальний захист та соціальне забезпечення, а також на житлово-комунальне господарство» [15, с. 83].

Як бачимо, переважна більшість вчених, до видатків соціально-культурного спрямування зараховують: видатки на освіту, на охорону здоров'я, на духовний і фізичний розвиток, на соціальний захист і соціальне забезпечення.

Важливим при розкритті сутності видатків бюджетів видатків соціально-культурного спрямування є виділення ознак їхньої класифікації. У науковій літературі існує значна кількість класифікаційних ознак при розмежуванні видатків бюджетів. Так, вони поділяються відповідно до ролі у виробництві ВВП; за призначенням у відтворювальних процесах; відповідно до рівня бюджетної системи; за функціональним призначенням тощо.

Дані ознаки класифікації доцільно застосовувати і при класифікації видатків бюджетів соціально-культурного спрямування (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація видатків бюджету соціально-культурного спрямування

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [16, с. 118]

За роллю у виробництві ВВП видатки місцевих бюджетів соціально-культурного призначення поділяють на дві групи: видатки, котрі пов'язані із розвитком сфери нематеріального виробництва, іншими словами сфери послуг) та видатки, які задіяні лише у процесі розподілу та використання ВВП. До першої групи видатків відносять видатки на галузі соціальної сфери: охорону здоров'я, освіту, культуру, тобто такі, що надають послуги нематеріального характеру. Другу групу складають видатки, які спрямовуються на реалізацію заходів соціального захисту населення, а саме: фінансування соціальних

допомог та житлових субсидій, здійснення матеріальної підтримки сімей з дітьми та малозабезпечених сімей тощо.

За роллю у відтворювальних процесах видатки бюджетів об'єднаних територіальних громад соціально-культурного спрямування розмежовують на поточні та капітальні (видатки розвитку). Цей підхід до розмежування видатків бюджету найбільш поширений серед українських науковців та закріплений в бюджетному законодавстві. До поточних видатків відносять частину коштів, що спрямовані на утримання закладів соціально-культурної сфери, на виплату поточних соціальних трансфертів вразливим верствам населення. Складовими другої групи є видатки на будівництво і реконструкцію закладів соціально-культурної сфери, зміцнення матеріальної бази, тобто це кошти за рахунок яких відбувається фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності.

Залежно від наближення до споживачів послуги та повноти її надання видатки місцевих бюджетів соціально-культурного спрямування поділяють на такі групи:

- видатки, які забезпечують надання першочергових суспільних послуг. До цієї групи відносять видатки соціального призначення, котрі здійснюються із бюджетів територіальних громад: фінансування установ соціальної сфери місцевого рівня (дошкільна та позашкільна освіта; фельдшерсько-акушерські пункти, сільські, міські та селищні заклади культури та ін.), на реалізацію програм соціального захисту населення, а також заклади культури та фізкультури і спорту;

- видатки, пов'язані із на фінансуванням установ та здійснення заходів, котрі забезпечують надання суспільних послуг гарантованих для населення. До даної групи належать видатки пов'язані із забезпеченням діяльності закладів соціальної сфери: освіта, заклади, що надають первинну медичну допомогу, музеї, будинки культури, бібліотеки, а також фінансування соціального захисту населення та інші видатки;

- видатки, які використовують фінансуючи бюджетні установи та заходи, котрі забезпечують надання гарантованих державою суспільних послуг

для окремих категорій громадян чи фінансування соціальних програм на всій території країни. До таких видатків належать видатки: на забезпечення діяльності закладів соціально-культурної сфери обласного рівня (спеціалізовані школи для дітей особливих категорій; заклади культури; спеціалізовані обласні лікарні); загальнодержавні програми соціального захисту інвалідів, перестарілих, а також інших пільгових категорій громадян, обласні програми інтелектуального, духовно-культурного та фізичного розвитку [17, с. 118].

У науковій літературі триває дискусія щодо зарахування тих чи інших видів видатків до окремих груп, їхнього об'єднання чи розділення. Так, В. Федосов і В. Опарін у функціональній класифікації пропонують об'єднати видатки бюджетів на всі галузі соціально-культурної сфери (освіту, охорону здоров'я, фізичний та духовний розвиток) в одну групу [18, с. 248].

В. Булавинець, виходячи із характеру потреб, на задоволення яких спрямовуються кошти соціально-культурного призначення поділяє видатки місцевих бюджетів їх на дві групи:

– видатки бюджетів, які спрямовуються на задоволення первинних потреб людини (фізіологічних та потреби в безпеці). Ця група включає видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я та житлово-комунальне господарство. Такі видатки призначені для забезпечення життєдіяльності людини та створення умов для її проживання. Через необ'єктивність соціальних стандартів і соціальних гарантій в Україні, переважна частина коштів, які надходять до громадян у вигляді соціальних виплат з місцевих бюджетів, використовується ними на придбання найнеобхідніших товарів і послуг (продуктів харчування, одягу та ін.), тобто на забезпечення фізіологічного виживання;

– видатки бюджетів, які спрямовуються на задоволення вторинних потреб людини. До цієї групи, зараховують видатки на освіту, фізичний та духовно-культурний розвиток. Їх основним призначенням є задоволення інтелектуальних і духовно-культурних потреб населення. Зазвичай, здобуття людиною вищого рівня освіти гарантує їй кар'єрний ріст, кращі умови праці,

зростання особистих доходів, тобто допомагає особі самореалізуватися та підвищити культурний рівень [15, с. 85].

Важливим при розгляді теоретичних засад видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад соціально-культурного спрямування є визначення принципів їх формування. До найважливіших принципів відносять: принцип урахування соціальних стандартів і гарантій, достатності, стабільності, раціональності, повноти та адекватності (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Принципи здійснення видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад соціально-культурного спрямування

Примітка. Складено автором на основі [15, с. 85]

Принцип урахування соціальних стандартів і гарантій полягає у тому, що видатки бюджетів, які спрямовуються на надання суспільних послуг та здійснення соціальних виплат повинні визначатися відповідно до науково обґрунтованих соціальних стандартів, які містять мінімальні гарантовані державою обсяги споживання цих благ. Принцип достатності базується на тому, що планування та фінансування видатків на соціальні потреби має відбуватися таких обсягах, які дозволили б досягти необхідних результатів. Зміст принципу стабільності полягає у тому, що видатки бюджетів повинні

розглядатися як постійний процес руху грошових коштів, який пов'язаний із забезпеченням стабільної діяльності бюджетних установ, що задіяні у наданні суспільних послуг.

Принцип раціональності є похідним від принципу стабільності, та передбачає вимогу ефективного використання коштів місцевих бюджетів, що спрямовуються на соціальні потреби. Принцип адекватності є подібним із принципом достатності видатків соціального призначення. Його суть полягає в тому, що, коли держава бере на себе соціальні зобов'язання, повинна керуватися як суспільними пріоритетами населення, так і економічними можливостями. Велика кількість соціальних обов'язків при відсутності для цього економічних передумов може стати причиною розпорошення бюджетних коштів між різними програмами та заходами, а також може призвести розбалансування доходів і видатків бюджету та погіршення основних макроекономічних індикаторів.

Видатки бюджетів об'єднаних територіальних громад соціально-культурного спрямування також мають здійснюватися з дотриманням принципу повноти. Цей принцип передбачає, що всі видатки соціально-культурного призначення, які здійснюють органи місцевого самоврядування, повинні відображатися у видатковій частині відповідного бюджету, а також розпорядники та одержувачі бюджетних коштів не можуть здійснювати інші видатки ніж ті, що передбачені бюджетом.

Отже, видатки бюджетів об'єднаних територіальних громад соціально-культурного спрямування – це економічні відносини, що виникають між фізичними і юридичними особами, та органами місцевого самоврядування, з приводу розподілу централізованого фонду грошових коштів, для виконання ними власних і покладених на них завдань та функцій, з метою задоволення матеріальних і духовно-культурних потреб громадян для підвищення суспільного добробуту.

Фінансове забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади включає систему джерел і форм фінансування розвитку

соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади. Матеріальною основою фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад є відповідні бюджети.

1.2. Нормативно-правові засади фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади

Умови трансформації суспільно-економічних процесів спонукають до пошуку дієвих механізмів ефективного використання бюджетних коштів для ефективного фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади, що сприяло б повноцінному фінансуванню повноважень органів місцевого самоврядування. Розкриття теоретичних засад фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади передбачає не лише дослідження термінологічного апарату, принципів та ознак класифікації, але й питання формування відповідного правового базису та механізму їхнього здійснення у бюджетній практиці. Нормативно-правове забезпечення видатків соціально-культурного спрямування представлено насамперед Конституцією України [7], Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [18], Бюджетним кодексом України [19], щорічними законами України про Державний бюджет України та ін.

Відповідно до Конституції України, «...держава визнає свою відповідальність за економічне та соціальне благополуччя своїх громадян, гарантує доступність та безкоштовність освіти, охорони здоров'я, програм соціального захисту для усіх громадян» [7]. Конституцією України закріплено «право територіальної громади (жителів села або добровільного об'єднання у

громаду жителів кількох сіл, селищ, міста) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах законів України» [7].

Європейська хартія місцевого самоврядування трактує поняття територіальної громади «як право і реальну здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і керувати нею, здійснюючи свою діяльність в рамках закону, під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення» [20].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає територіальну громаду як жителів, які «об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр» [18]. Також вищезазначений закон закріплює, що «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є місцеві бюджети» [18]. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає «видатки місцевих бюджетів як ті, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення 195 Фінансові ресурси об'єднаних територіальних громад спільних інтересів територіальних громад, відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети» [18].

Важливим правовим актом, що регламентує практику здійснення видатків місцевих бюджетів соціально-культурного спрямування є Бюджетний кодекс України. У цьому документі врегульовано склад і порядок планування видатків та інші аспекти бюджетного процесу на місцевому рівні [19]. У статті 89 Бюджетного кодексу України визначено перелік видатків, які фінансуються із бюджетів територіальних громад (табл. 1.2).

Видатки соціально-культурного спрямування які фінансуються із бюджетів територіальних громад

Сфера спрямування	Група видатків
Освіта	<ul style="list-style-type: none"> - дошкільна освіта; - загальна середня освіта (ліцеї, початкові школи, гімназії); - міжшкільні ресурсні центри; - заклади спеціалізованої освіти (мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові); - дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри; - фахова передвища освіта; - вища освіта (засновником яких є міська, сільська або селищна рада); - післядипломна освіта (на умовах регіонального замовлення); - позашкільна освіта; - професійна (професійно-технічну) освіта (розташовані на території зазначених територіальних громад)
Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> - амбулаторно-поліклінічна та стаціонарна допомога; - первинна медична допомога; - програми медико-санітарної освіти; - місцеві програми громадського здоров'я
Соціальний захист та соціальне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> - державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей; - центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; - центри соціальної реабілітації осіб з інвалідністю; - дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; - державні програми підтримки будівництва житла для окремих категорій громадян; - програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми центрів соціальних служб;
Духовний розвиток	<ul style="list-style-type: none"> - палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля; - бібліотеки; - театри, - музеї, - школи естетичного виховання дітей
Фізична культура і спорт	<ul style="list-style-type: none"> - дитячо-юнацькі спортивні школи

Примітка. Узагальнено та складено автором на основі [19]

Класифікація видатків бюджету за різними критеріями передбачена Бюджетним кодексом України [19] і має особливе призначення (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація видатків бюджету

Класифікація	Ознака
Програмна класифікація	Бюджетні програми
Відомча класифікація	Головні розпорядники бюджетних коштів
Функціональна класифікація	Функції, з виконанням яких пов'язані видатки
Економічна класифікація	Економічна характеристика операцій

Примітка. Узагальнено та складено автором на основі [19]

Одночасне застосування програмної, відомчої, функціональної та економічної класифікації видатків бюджету забезпечує розкриття призначення, складу та структури видатків бюджету. Існування різних класифікацій видатків бюджету полегшує реалізацію бюджетного процесу.

Функціональна класифікація бюджетних видатків базується на функціях держави, з якими пов'язані видатки бюджету (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Функціональна класифікація видатків бюджету

Код	Найменування
0100	Загальнодержавні функції
0200	Оборона
0300	Громадський порядок, безпека та судова влада
0400	Економічна діяльність
0500	Охорона навколишнього природного середовища
0600	Житлово-комунальне господарство
0700	Охорона здоров'я
0800	Духовний та фізичний розвиток
0900	Освіта
1000	Соціальний захист та соціальне забезпечення

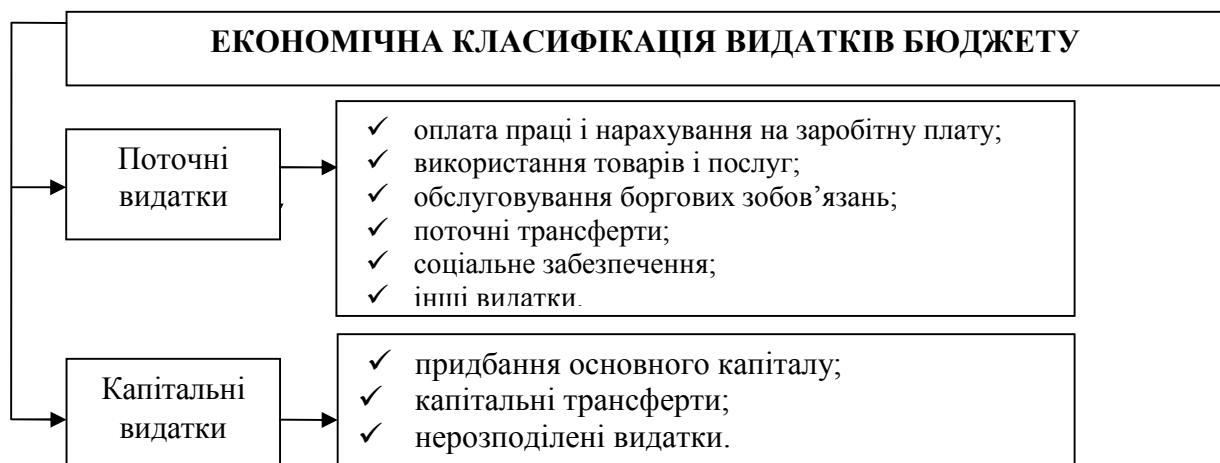
Примітка. Узагальнено та складено автором на основі [21]

У функціональній класифікації видатків бюджету, яку затверджено наказом Міністерства фінансів України систематизовано основні функції

держави, відображено її роль у суспільстві. Функціональна класифікація видатків державного бюджету відображає вплив держави на економічні та соціальні, національні та регіональні процеси у суспільстві та реалізацію органами влади фінансової політики спрямованої на соціально-економічний розвиток держави. Іншими словами, видатки бюджету за функціональною класифікацією відображають напрямки бюджетних асигнувань в межах цілей фінансової політики і які можна узагальнено об'єднати у три великі групи: політичні, економічні та соціальні функції. Наше дослідження стосується соціально-культурної сфери, тому в подальшому будемо розглядати видатки на охорону здоров'я, на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, фізичний і духовний розвиток.

Використання програмної класифікації видатків пов'язане із застосуванням програмно-цільового методу у бюджетному процесі. В основу відомчої класифікації видатків бюджету покладено перелік розпорядників бюджетних коштів.

За економічною класифікацією видатків бюджету виділяють поточні та капітальні видатки (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Економічна класифікація видатків бюджету

Примітка. Узагальнено та складено автором на основі [22]

Економічна класифікація видатків бюджету дає можливість чітко розмежувати видатки бюджетних установ та отримувачів бюджетних коштів за економічними ознаками із детальним розподілом коштів на групи (див. рис. 1.3). Вона забезпечує єдиний підхід до всіх учасників бюджетного процесу з точки зору виконання бюджету та кошторисів бюджетних установ.

Відповідно до «Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету» поточні видатки – «... це видатки, які спрямовуються на виконання бюджетних програм та забезпечують поточне функціонування бюджетних установ, проведення досліджень, розробок, заходів та надання поточних трансфертів населенню і підприємствам (установам, організаціям)» [23]. Поточними видатками є: видатки на товари і послуги (оплата праці, відрядження; оплата комунальних послуг та енергоносіїв; оплата предметів, матеріалів, обладнання та інвентаря тощо).

Капітальні видатки – це «...видатки, які спрямовуються на придбання основного капіталу (обладнання і предметів довгострокового користування), необоротних активів (у тому числі землі, нематеріальних активів тощо), на капітальні інвестиції, капітальний ремонт; на створення державних запасів і резервів; на придбання капітальних активів; невідплатні платежі, компенсацію втрат, пов'язаних з пошкодженням основного капіталу» [23]. До капітальних видатків належать: придбання основного капіталу, здійснення капітального будівництва та ремонту, створення та наповнення державних запасів і резервів загальнодержавного значення, придбання земельних ділянок та нематеріальних активів.

Щорічно Законом України про Державний бюджет України передбачаються трансферти місцевим бюджетам. Так, Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 р.» [24] передбачено передати бюджету Трибухівської сільської об'єднаної територіальної громади освітньої субвенції в обсязі 11955,6 тис. грн. та медичної субвенції в обсязі 955,4 тис. грн. [24].

Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [25] регламентується не лише їхній перелік та принципи

формування, але й джерела фінансового забезпечення. Саме державні соціальні стандарти і нормативи мають бути основою для розрахунку видатків місцевих бюджетів на соціальні цілі, розробки загальнодержавних і місцевих програм соціального розвитку.

Закон України «Про соціальні послуги» визначає організаційні, правові та фінансові засади надання соціальних послуг особам, котрі перебувають у непростих життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [26].

Закон України «Про освіту» регулює суспільні відносини у галузі загальної та професійної освіти громадян, також визначає місцеві бюджети одним із джерел фінансування навчальних закладів та установ, організацій і підприємств системи освіти [27].

Відповідно до положень Закону України «Про культуру», місцеві бюджети визначені одним з головних джерел фінансування закладів, які задовольняють духовно-культурні потреби громадян [28].

Норми Загальної декларації про права людини, в Україні гарантують право на достатній життєвий рівень для кожного громадянина та членів його сім'ї, соціальне забезпечення людини у випадку реалізації соціальних ризиків (безробіття, хвороби, втрати доходу та ін.) [29]. Згідно норм Європейської соціальної хартії, Україна зобов'язується гарантувати право дітей на усебічну підтримку з боку держави, захист вразливих верств населення від бідності та соціального відчуження [30].

Важливим правовим актом, який впливає на практику здійснення видатків місцевих бюджетів соціального призначення є Наказ ДКСУ «Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів» [31]. Згідно цього документа, в Україні функціонує казначейська форма виконання місцевих бюджетів за видатками.

Отже, нормативно-правова база, яка існує в Україні є юридичною основою на якій базується здійснення видатків соціально-культурного спрямування і її існування є передумовою для ефективного використання бюджетних коштів. Підсумовуючи вищевикладене, зауважимо, що

ефективність фінансового забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади залежить від досконалості нормативно-правової бази.

Висновки до розділу 1

Фінансове забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади включає систему джерел і форм фінансування розвитку соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади. Матеріальною основою фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад є відповідні бюджети.

Видатки бюджетів об'єднаних територіальних громад соціально-культурного спрямування – це економічні відносини, що виникають між фізичними і юридичними особами, та органами місцевого самоврядування, з приводу розподілу централізованого фонду грошових коштів, для виконання ними власних і покладених на них завдань та функцій, з метою задоволення матеріальних і духовно-культурних потреб громадян для підвищення суспільного добробуту.

Видатками бюджетів об'єднаних територіальних громад соціально-культурного призначення є: видатки на охорону здоров'я, освіту, фізичний та духовний розвиток, соціальний захист та соціальне забезпечення.

Нормативно-правове забезпечення видатків соціально-культурного спрямування представлено Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [18], Бюджетним кодексом України, щорічними законами України про Державний бюджет України, класифікацією видатків бюджету та ін.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТУ ТРИБУХІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

2.1. Оцінка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в складі видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади

В умовах стрімкого та динамічного розвитку усіх сфер суспільного життя вагоме значення посідає розвиток соціально-культурної сфери, що свідчить як про якість і рівень життя громадян, так і про рівень розвитку економіки загалом. Питома вага видатків соціально-культурного спрямування в бюджетах демократичних країн світу перевищує половину всіх витрат бюджету, що свідчить про соціальну спрямованість економіки. В Україні місцеві бюджети відіграють важливу роль у розвитку територій, оскільки саме вони є джерелом для фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, культури, що у свою чергу, є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України.

Враховуючи, що предметом дослідження є фінансове забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади, проаналізуємо бюджет Трибухівської об'єднаної територіальної громади (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Склад Трибухівської об'єднаної територіальної громади

Примітка. Узагальнено та складено автором на основі [33]

Як бачимо (рис. 2.1), до складу Трибухівської об'єднаної територіальної громади належать: с. Трибухівці, яке є адміністративним центром громади, с. Цвітова, с. Пишківці, с. Медведівці, с. Новоставці, с. Пилява, с. Мартинівка [33].

Проаналізуємо структуру видаткової частини бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

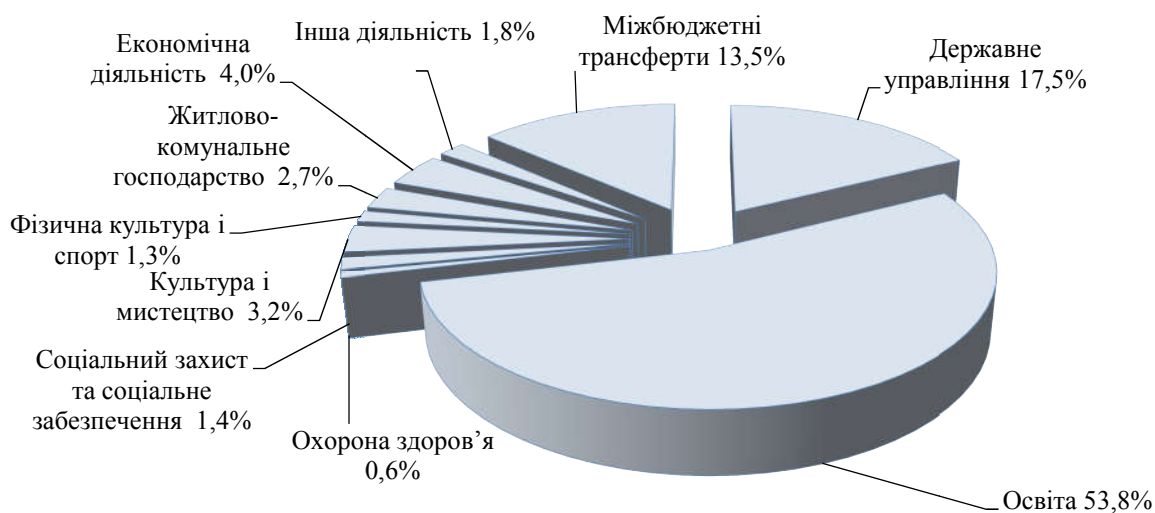
Динаміка та структура видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %
Державне управління	3355,0	10,6	5906,7	13,5	7219,8	17,5
Освіта	16108,8	51,0	21850,3	50,0	22196,9	53,8
Охорона здоров'я	808,4	2,6	43,4	0,1	264,5	0,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	365,6	1,2	738,9	1,7	595,6	1,4
Культура і мистецтво	1435,8	4,5	1676,2	3,8	1338,1	3,2
Фізична культура і спорт	181,6	0,6	436,1	1,0	544,5	1,3
Житлово-комунальне господарство	1055,3	3,3	2106,3	4,8	1100,1	2,7
Економічна діяльність	3835,3	12,2	5109,0	11,7	1654,1	4,0
Інша діяльність	3,8	0,01	216,1	0,5	763,1	1,8
Міжбюджетні трансферти	4415,2	14,0	5639,7	12,9	5578,5	13,5
Всього видатків	31564,9	100,0	43722,7	100,0	41255,2	100,0

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Як видно із показників табл. 2.1, найбільшою питоною вагою серед видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади вирізняються видатки на освіту. Так, питома вага цієї групи видатків становила понад 50%: у 2018 р. – 51,0%, у 2019 р. – 50,0%, у 2020 р. – 53,8%.

Структуру видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади представлено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Структура видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади у 2020 р.

Примітка. Побудовано автором на основі: [34; 35; 36]

Як видно із показників діаграми (рис. 2.1), видатки бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади розподілилися наступним чином: видатки на освіту – 53,8%; видатки на охорону здоров'я – 0,6%; видатки на державне управління – 17,5%; видатки на економічну діяльність – 4,0%; видатки на культуру і мистецтво – 3,2%; видатки на житлово-комунальне господарство – 2,7%; видатки на фізичну культуру і спорт – 1,3%; видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення – 1,4%.

Враховуючи, що видатки на соціально-культурні цілі включають видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, духовний та фізичний розвиток громадян (культура, мистецтво, фізична культура, спорт), на нашу думку, доцільно визначити їх місце у видатках бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади (див. табл. 2.2).

Оцінка показників табл. 2.2 свідчить, що видатки на розвиток соціально-культурної сфери становили більшу половину видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади у 2018 р. – 59,9%, у 2019 р. – 56,6%, у 2020 р. – 60,3%.

Таблиця 2.2

Динаміка та структура видатків на соціально-культурні цілі у видатках бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %
Освіта	16108,8	51,0	21850,3	50,0	22196,9	53,8
Охорона здоров'я	808,4	2,6	43,4	0,1	264,5	0,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	365,6	1,2	738,9	1,7	595,6	1,4
Культура і мистецтво	1435,8	4,5	1676,2	3,8	1338,1	3,2
Фізична культура і спорт	181,6	0,6	436,1	1,0	544,5	1,3
Разом видатків на соціально-культ. цілі	18900,2	59,9	24744,9	56,6	24939,6	60,3
Всього видатків	31564,9	100,0	43722,7	100,0	41255,2	100,0

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Проаналізуємо динаміку видатків на соціально-культурні цілі бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

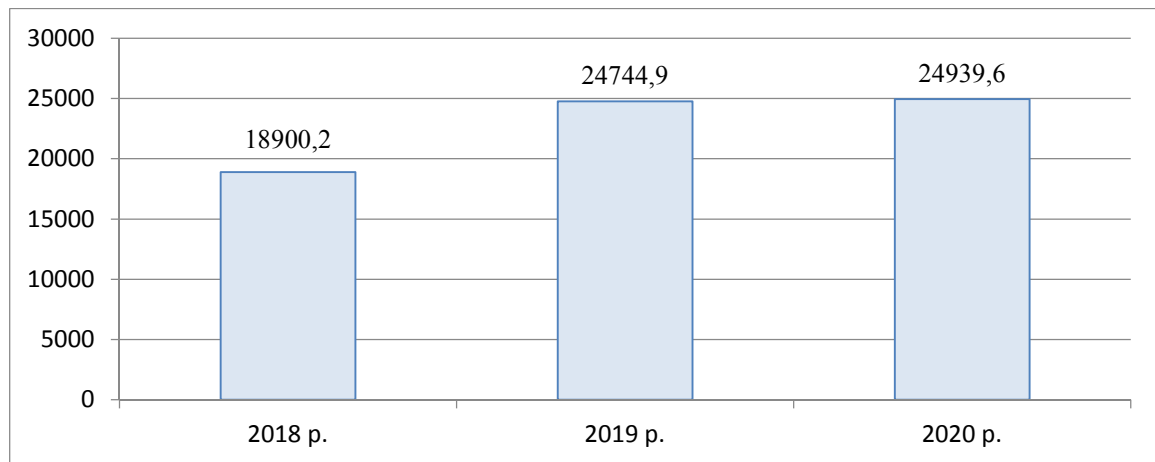
Динаміка видатків на соціально-культурні цілі бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Обсяг видатків на соціально-культурні цілі, тис. грн.	18900,2	24744,9	24939,6
Абсолютний приріст, тис. грн.	-	5844,7	194,7
Темп зростання, %	-	130,9	100,8

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Як видно із даних, представлених у табл. 2.3 упродовж аналізованого періоду обсяг видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціально-культурні цілі стабільно зростає: від 18900,2 тис. грн. у 2018 р. до 24939,6 тис. грн. у 2020 р. При цьому, обсяг цих видатків зріс у 2019 р. на 5844,7 тис. грн. порівняно із 2018 р. (темп зростання склав 130,9%). У 2020 р. видатки бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціально-культурні цілі зросли порівняно із 2019 р. на 194,7 тис. грн. (темп

зростання склав 100,8%). Динаміка абсолютного обсягу видатків Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціально-культурні цілі представлена на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Динаміка видатків на соціально-культурні цілі бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр. тис. грн.

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Показники, відображені на діаграмі (рис. 2.3), свідчать про стабільне зростання видатків Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціально-культурні цілі: від 18,9 млрд. грн. у 2018 р. до 24,9 млрд. грн. у 2020 р.

Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення громадян становила: у 2018 р. – 1,2%, у 2019 р. – 1,7%, у 2020 р. – 1,4% (див. табл. 2.2). Розглянемо динаміку видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка видатків на а соціальний захист та соціальне забезпечення бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Обсяг видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, тис. грн.	365,6	738,9	595,6
Абсолютний приріст, тис. грн.	-	373,3	-143,3
Темп зростання, %	-	202,1	80,6

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Як видно із показників табл. 2.4, обсяг видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціальний захист та соціальне забезпечення зріс від 365,6 тис. грн. у 2019 р. до 738,9 тис. грн. у 2019 р. Причому, за результатами 2019 р. відбулося найбільше зростання видатків цієї групи: абсолютний приріст склав 373,3 тис. грн., при темпі зростання 202,1%. У 2020 р. обсяг даної групи видатків знизився до рівня 595,6 тис. грн., при темпі зростання 80,6%.

Розглянемо структуру видатків Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціальний захист та соціальне забезпечення (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка та структура видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %
Компенсація за пільгове перевезення громадян	45,0	12,3	46,6	6,3	28,1	4,7
Відшкодування витрат на газо-, електропостачання	0	0	0	0	9,5	1,6
Доплата до пенсій ветеранам ОУН УПА	0	0	18,5	2,5	18,5	3,1
Оздоровлення та відпочинок дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки	88,1	24,1	102,3	13,8	0	0
Відшкодування витрат на послуги зв'язку пільговим категоріям населенню	0	0	0	0	1,5	0,3
Сільська програма «Ветеран»	17,5	4,8	18,5	2,5	0	0,0
Сільська комплексна програма соціальної підтримки мало захищених верств «Турбота»	170	46,5	275,5	37,3	538,0	90,3
Програма підтримки осіб, які брали участь у антитерористичній операції та членів їх сімей	45,0	12,3	277,5	37,6	0	0
Всього видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення	365,6	100,0	738,9	100,0	595,6	100,0

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [37; 37; 39]

Як видно із показників табл. 2.5, за рахунок коштів бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади профінансовано такі бюджетні програми як: компенсація за пільгове перевезення громадян, відшкодування витрат на газо-, електропостачання, доплата до пенсій ветеранам ОУН УПА, оздоровлення та відпочинок дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, відшкодування витрат на послуги зв'язку пільговим категоріям населенню, сільська програма «Ветеран», сільська комплексна програма соціальної підтримки мало захищених верств «Турбота», програма підтримки осіб, які брали участь у антитерористичній операції та членів їх сімей.

Структуру видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади представлено на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Структура видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2020 р.

Примітка. Побудовано автором на основі: [39]

Як видно із показників представлених на діаграмі (рис. 2.4), найбільшою питомою вагою у 2020 р. вирізнялися видатки на фінансування соціального захисту членів Трибухівської об'єднаної територіальної громади за сільською комплексною програмою соціальної підтримки малозахищених верств населення «Турбота» – понад 90% від всіх видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Реалізація цієї програми спрямована на вирішення існуючих проблем жителів громади, зокрема:

- фінансова підтримка установ, які обслуговують та надають медичні послуги жителям ОТГ ;
- підвищення рівня життя інвалідів, мало захищених, хворих жителів громади, учасників АТО, батьків загиблих учасників АТО шляхом надання натуральної та нецільової грошової допомоги;
- відзначення в об'єднаній громаді Міжнародного дня інвалідів.

Крім того, у 2020 р. за рахунок коштів бюджету Трибухівської громади надавалась компенсація за пільгове перевезення громадян – 4,7% від всіх видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення; здійснювалась доплата до пенсій ветеранам ОУН УПА – 3,1%; відшкодувалися витрати на газо-, електропостачання пільговим категоріям населення – 1,6%.

У 2018–2019 рр. крім вище перелічених програм фінансувалась програма підтримки осіб, які брали участь у антитерористичній операції та членів їх сімей, спрямована на соціальний захист та підтримку осіб, котрі брали участь в антитерористичній операції та членів їх сімей. Питома вага видатків на фінансування цієї програми становила 12,3% від всіх видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2018 р. та 37,6% – 2019 р.

Також у 2018–2019 рр. фінансувалась сільська програма «Ветеран», її частка становила 4,8% від всіх видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2018 р. та 2,5% – у 2019 р. Необхідність таких видатків зумовлена наявністю пільг та компенсацій для ветеранів відповідно до чинного законодавства.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що видатки бюджету на соціальний захист населення переважно спрямовувалися на реалізацію програм пасивної соціальної підтримки. Дефіцит фінансових ресурсів, обмежує можливості місцевих органів влади фінансувати соціальні заходи місцевого значення, виплачувати соціальні допомоги та фінансово підтримувати соціально незахищених жителів громади. Наслідком нестачі коштів є згортання програм по наданню соціальних послуг, які відповідають потребам соціально незахищених верств населення у межах територіальних громад. Разом з тим, такі програми є досить ефективними за їх цільовим спрямуванням, оскільки працюють безпосередньо із потребуєчими верствами населення.

2.2. Моніторинг динаміки складу та структури видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освіту

У сучасних умовах розвитку суспільства вкладання коштів у людський капітал є показником інноваційного розвитку економіки країни. Освіта виступає стратегічною основою розвитку особистості, суспільства і держави, його політичної, соціально-економічної, культурної та наукової організації, гарантом майбутнього для людства. Від її якості залежить відтворення й нарощування інтелектуального та духовного потенціалу суспільства, виховання громадянина, модернізація суспільних відносин [42, с. 10]. Удосконалення системи освіти є одним із заходів подолання кризових процесів, поліпшення життя людей, утвердження національних інтересів, зміцнення могутності й авторитету держави. Цим зумовлений зростаючий інтерес суспільства й держави до питань розвитку галузі освіти та визнання її загальнонаціональним пріоритетом [42, с. 11]. Ефективна реалізація політики у сфері освіти не

можлива без формування відповідного фінансового підґрунтя, яке складають бюджетні кошти.

Як видно із показників табл. 2.2, значною питомою вагою та стабільним зростанням протягом 2018–2020 рр. вирізняються стаття видатків «освіта» бюджету Трибуківської об'єднаної територіальної громади. Так, їх обсяг з 16108,8 тис. грн. у 2018 р. зріс до 22196,9 тис. грн. у 2020 р., а їх питома вага зросла від 51,0% до 53,8%.

Динаміка здійснення видатків на освітню галузь з бюджету Трибуківської об'єднаної територіальної громади представлена у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка видатків на освіту бюджету Трибуківської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

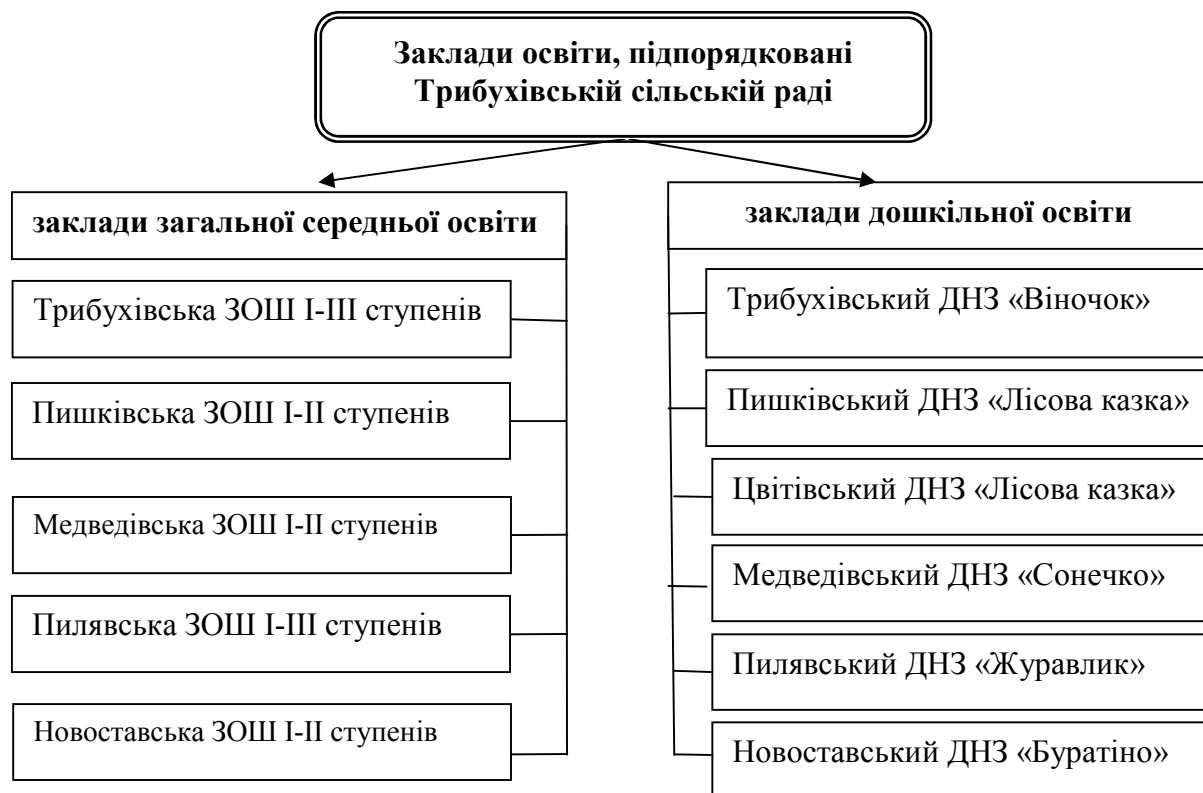
Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Обсяг видатків на освіту, тис. грн.	16108,8	21850,3	22196,9
Абсолютний приріст, тис. грн.	-	5741,5	346,6
Темп зростання, %	-	135,6	101,6

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Як видно із показників табл. 2.6, обсяг видатків бюджету Трибуківської об'єднаної територіальної громади на освіту стабільно зростав. Так, за результатами 2019 р. відбулося найбільше зростання видатків цієї групи: абсолютний приріст склав 5741,5 тис. грн. при темпі зростання 135,6%. У 2020 р. обсяг даної групи видатків зріс до рівня 22196,9 тис. грн. (абсолютний приріст склав 346,6 тис. грн., при темпі зростання 101,6%).

На території Трибуківської об'єднаної територіальної громади функціонує 5 закладів загальної середньої освіти (Трибуківська ЗОШ I-III ступенів, Пишківська ЗОШ I-II ступенів, Пилявська ЗОШ I-III ступенів, Медведівська ЗОШ I-II ступенів, Новоставська ЗОШ I-II ступенів та 6 закладів дошкільної освіти (Трибуківський ДНЗ «Віночок», Пишківський ДНЗ «Лісова

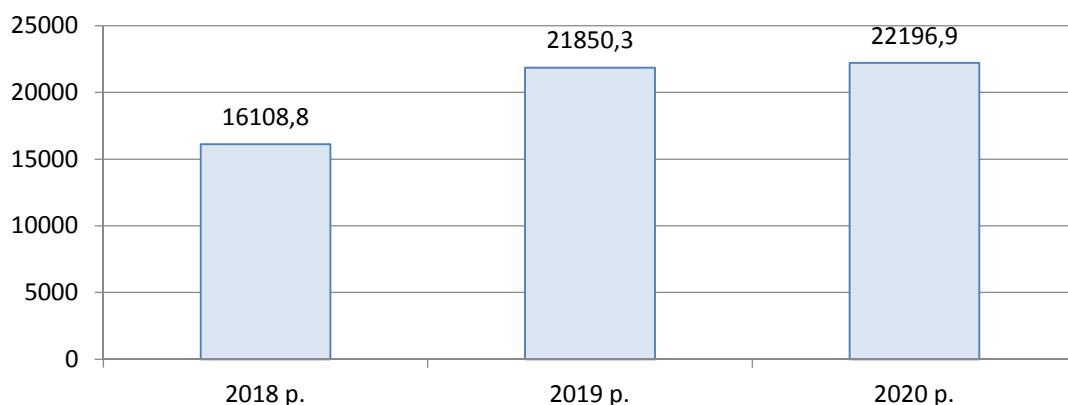
казка», Цвітівський ДНЗ «Лісова казка», Медведівський ДНЗ «Сонечко», Пилявський ДНЗ «Журавлик», Новоставський ДНЗ «Буратіно») (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Заклади освіти, підпорядковані Трибухівській сільській раді

Примітка. Побудовано автором на основі: [43]

Динаміка абсолютного обсягу видатків Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освіту представлена на рис. 2.5.

Рис. 2.6. Динаміка видатків освіти бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр., тис. грн.

Примітка. Побудовано автором на основі: [34; 35; 36]

Показники, відображені на діаграмі (див. рис. 2.6), свідчать про поступальне зростання видатків Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освіту: 16108,8 тис. грн. у 2018 р.; 21850,3 тис. грн. у 2019 р.; 22196,9 тис. грн. у 2020 р. Стабільне зростання обсягу видатків та їх питомої ваги на освітню галузь пов'язане з впровадженням реформи з децентралізації влади, зокрема передачі повноважень на базовий рівень та стартом реформи Нової української школи.

Одним із пріоритетних напрямів освітньої політики Трибухівської об'єднаної територіальної громади є інклюзивна освіта, що надає доступ до одержання освіти дітям із особливими потребами за місцем їх проживання. В межах реалізації даної політики створено необхідні умови для успішного навчання всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних, психічних та фізичних особливостей. У закладах освіти Трибухівської сільської ради організовано навчання за інклюзивною та індивідуальною (педагогічний патронаж) формами навчання (за інклюзивною формою навчається 6 учнів, за індивідуальною – 7 учнів).

У 2021 році вперше на території ОТГ запроваджено інклюзивну освіту у ДНЗ «Віночок», де за вказаною формою навчається 2 дітей.

Для дітей з особливими освітніми потребами працює команда психолого-педагогічного супроводу при участі батьків дитини, розроблено індивідуальну програму розвитку, здійснюється психолого-педагогічний супровід учнів.

Для надання консультативно-психологічної допомоги дітям з особливими потребами та їх батькам, укладено договір про співпрацю між відділом освіти, культури, спорту та молоді Трибухівської сільської ради та комунальною установою «Бучацький інклюзивно-ресурсний центр».

Розподіл виділених ресурсів з бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освітню галузь в розрізі загального та спеціального фондів представлений у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освіту в розрізі загального та спеціального фондів у 2018–2020 рр.

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %
Видатки освіти, у т. ч.	16108,8	100	21850,3	100	22196,9	100
Загальний фонд	14457,3	89,7	16105,7	73,7	17480,2	78,8
Спеціальний фонд	1651,5	10,3	5744,6	26,3	4716,7	21,2

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Оцінка показників представлених у табл. 2.7 свідчить, що більша частина видатків на освіту здійснювалися із загального фонду бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади: 89,7% – у 2018 р., 73,7% – у 2019 р., 78,8% – у 2020 р., питома вага видатків спеціального фонду є значно нижчою 10,3% – у 2018 р., 26,3% – у 2019 р., 21,2% – у 2020 р.) В абсолютному вираженні спостерігається стабільне зростання обсягу видатків на освіту із загального фонду бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади з 14457,8 тис. грн. у 2018 р. до 17480,2 тис. грн. у 2020 р.

Із загального фонду фінансувалася заробітна плата працівників та нарахування на заробітну плату, оплата енергоносіїв, видатки на продукти харчування для пільгових категорій населення та інші.

Переважання видатків із загального фонду у видатках на освіту можна оцінити позитивно, оскільки:

– по-перше, воно може бути наслідком стримування росту власних доходів закладів освіти. Зростання власних доходів, як-правило, свідчить про підвищення вартості освітніх та супутніх послуг, а також збільшення обсягів «добровільних» благодійних внесків батьків. Це може спричинити зниження рівня доступності послуг освіти для менш забезпечених верств населення.

Водночас, у цьому випадку має місце подвійна оплата громадянами суспільного блага – вперше, під час сплати податків, та вдруге – при відшкодування вартості освітніх послуг;

– по-друге, зростання видатків загального фонду бюджету сприяє поліпшенню фінансового стану освітнього закладу та підвищенню якості освітніх послуг. Зростання обсягів фінансування дає змогу керівництву закладу освіти приділяти менше уваги вирішенню фінансово-господарських проблем, пошуку додаткових джерел коштів, а концентрувати її на питаннях удосконалення освітнього процесу, методики викладання предметів тощо.

Видатки на освіту із спеціального фонду також поступово зростали протягом аналізованого періоду і становили: 1651,5 тис. грн. у 2018 р.; до 5744,6 тис. грн. у 2019 р. ; 4716,7 тис. грн. у 2020 р. Їх питома вага зросла з 10,3% у 2018 р. до 21,2% у 2020 р. (див. табл. 2.7).

За кошти спеціального фонду бюджету у дошкільних закладах було придбано обладнання довгострокового користування, проведено капітальний ремонт приміщень.

У 2018–2019 рр. в освітніх закладах Трибухівської ОТГ здійснено заходи в контексті запровадження реформи «Нова українська школа». Так, у усіх класах, в котрих навчаються учні по програмі «Нової української школи» здійснено капітальний ремонт, придбано комп'ютерне обладнання, магнітно-крейдові дошки, фліпчарти, шкільні меблі та дидактичні матеріали, котрі відповідають вимогам реформи «Нової української школи» [43].

Підсумовуючи зауважимо, що обсяг видатків на освіту бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади упродовж аналізованого періоду характеризувався тенденцією до зростання, що є позитивним явищем та дає фінансові можливості для подальшого розвитку діяльності освітніх установ.

2.3. Аналіз видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток

Розвиток системи охорони здоров'я, культуру та мистецтво, фізичну культуру і спорт є важливою складовою рівня та якості життя населення, що виконує визначальну роль в економічному розвитку країни, при цьому забезпечує відтворення і якість трудових ресурсів, котрі створюють базу для соціально-економічного зростання. Проблеми охорони здоров'я, фізичного і духовного розвитку населення та діяльність, яка спрямована на збереження та зміцнення духовного та фізичного здоров'я, вимагають постійної уваги. Охорона здоров'я визнана одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики, одним із основних індикаторів національної безпеки країни [44, с. 106].

Ефективне функціонування та подальший розвиток системи охорони здоров'я при обмеженості фінансових ресурсів, і особливо в умовах поширення пандемії COVID-19 є важливим завданням для органів влади усіх рівнів, тому дослідження видатків на охорону здоров'я є особливо актуальними.

Оцінка показників, представлених у табл. 2.1, свідчить про невисокий рівень питомої ваги видатків на охорону здоров'я у загальному обсязі видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади: у 2018 р. – 2,6%, у 2019 р. – 0,1%, у 2020 р. – 0,6% відповідно.

Таблиця 2.8

Динаміка видатків на охорону здоров'я бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

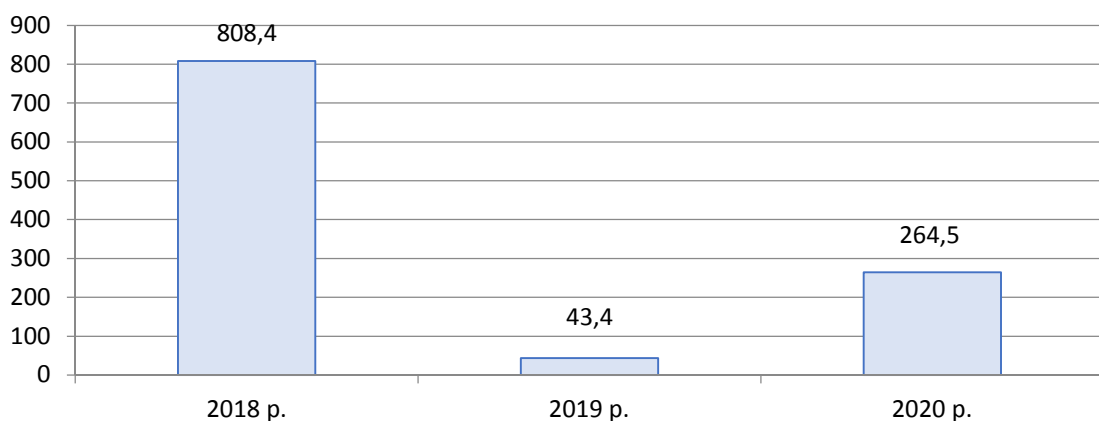
Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Обсяг видатків на охорону здоров'я, тис. грн.	808,4	43,4	264,5
Абсолютний приріст, тис. грн.	-	-765,0	221,1
Темп зростання, %	-	5,4	609,4

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Оцінка показників табл. 2.8 свідчить про негативну динаміку показника видатків на охорону здоров'я за рахунок коштів бюджету Трибуківської об'єднаної територіальної громади. Так, у 2018 р. обсяг видатків на охорону здоров'я становив 808,4 тис. грн., у 2019 р. спостерігається зниження показника до рівня 43,4 тис. грн. (на 765 тис. грн.).

У 2020 р. обсяг видатків на охорону здоров'я становив 264,5 тис. грн. Зниження обсягу фінансування охорони здоров'я за рахунок бюджету Трибуківської об'єднаної територіальної громади пов'язане із медичною реформою, котра розпочалася у 2018 р. та стосувалася первинної ланки закладів охорони здоров'я та полягала у централізації видатків на закупівлю пакету медичних послуг єдиним суб'єктом – Національною службою здоров'я України (такий механізм стосувався видатків на первинну медичну допомогу із 2018 р., а з квітня 2020 р. – на весь пакет медичних послуг, у т. ч. спеціалізовану та невідкладну допомогу). Такі зміни стосувались місцевого самоврядування в частині фінансування охорони здоров'я (крім оплати комунальних послуг і капітальних витрат), що дало можливість перенаправити кошти відповідних місцевих бюджетів із системи охорони здоров'я на інші напрями.

Динаміка абсолютного обсягу видатків Трибуківської об'єднаної територіальної громади на охорону здоров'я представлена на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Динаміка видатків на охорону здоров'я бюджету Трибуківської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі: [34; 35; 36]

Із бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади фінансуються комунальне некомерційне підприємство «Трибухівський центр первинної медико-санітарної допомоги».

Духовний і фізичний розвиток людини є одним із пріоритетних напрямів політики соціально-орієнтованої демократичної держави. Зважаючи на це, з метою створення, збереження і поширення культурних цінностей, розвитку фізичної культури і спорту в суспільстві органи місцевого самоврядування передбачають у бюджетах видатки для реалізації таких заходів.

Таблиця 2.9

Динаміката структурта видатків на духовний і фізичний розвиток бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн..	Питома вага, %
Фізична культура і спорт	181,6	0,6	436,1	1,0	544,5	1,3
Культура і мистецтво	1435,8	4,5	1676,2	3,8	1338,1	3,2
Всього видатків на духовний і фізичний розвиток	1617,4	5,1	2112,3	4,8	1882,6	4,5
Всього видатків	31564,9	100	43722,7	100	41255,2	100

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Показники табл. 2.9 свідчать, що видатки бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на духовний і фізичний розвиток становили близько 5% від загального обсягу видатків і включають видатки на: фізичну культуру і спорт та культуру і мистецтво.

Найбільшими за обсягом та питоною вагою у групі видатків на духовний і фізичний розвиток є видатки на культуру та мистецтво, їх питома вага у видатках бюджету упродовж аналізованого періоду становила 3,2–4,5%.

На території Трибухівської об'єднаної територіальної громади функціонує 14 закладів культури, зокрема: 2 сільських будинки культури, 5

сільських клубів, 5 сільських публічно-шкільних бібліотек, 2 сільські бібліотеки (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Заклади культури Трибухівської об'єднаної територіальної громади

Примітка. Побудовано автором на основі: [43]

Динаміка видатків на культуру та мистецтво бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади представлена у табл. 2.10.

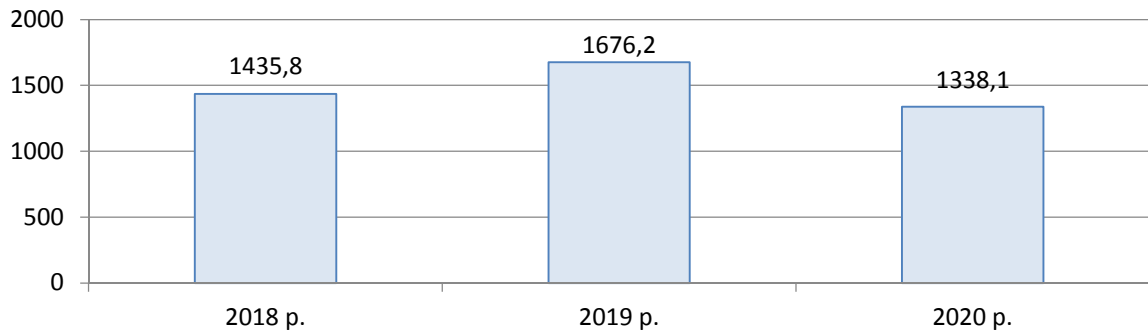
Таблиця 2.10

Динаміка видатків на культуру та мистецтво бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Обсяг видатків на культуру і мистецтво, тис. грн.	1435,8	1676,2	1338,1
Абсолютний приріст, тис. грн.	-	240,4	-338,1
Темп зростання, %	-	116,7	79,8

Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

Як видно із показників табл. 2.10, обсяг видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на культуру та мистецтво стабільно зростає. Так, за результатами 2019 р. відбулося найбільше зростання видатків цієї групи: абсолютний приріст склав 240,4 тис. грн. при темпі зростання 116,7%. У 2020 р. обсяг даної групи видатків знизився до рівня 1338,1 тис. грн. (темп зростання 79,8%).

Рис. 2.9. Динаміка видатків на культуру та мистецтво бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

У Трибухівській об'єднаній територіальній громаді розроблено та реалізується «Програма культурно-масових заходів на 2021 р.» на фінансування якої передбачено 437 тис. грн.

Таблиця 2.11

Динаміка видатків на фізичну культуру і спорт бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Обсяг видатків на фізичну культуру і спорт, тис. грн.	181,6	436,1	544,5
Абсолютний приріст, тис. грн.	-	254,5	108,4
Темп зростання, %	-	240,1	124,9

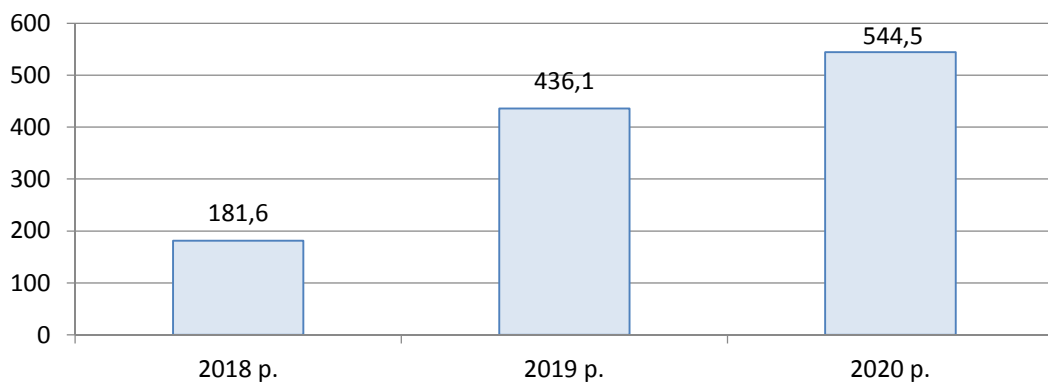
Примітка. Складено та розраховано автором на основі: [34; 35; 36]

На території громади функціонує три футбольні команди: ФК «Цвітова», (с. Цвітова), ФК «Маяк» (с. Пилява) районного рівня і ФК «Трибухівці» (с. Трибухівці) обласного рівня. За рахунок коштів бюджету фінансується

харчування учасникам футбольних турнірів, проведення тренувальних зборів, на оплату послуг по перевезенню команд, на призи та кубки.

За рахунок коштів бюджету фінансується «Сільська програма розвитку фізкультури і спорту на території Трибухівської сільської ради на 2018–2021 рр.», яка спрямована на забезпечення розвитку спортивно-масової та сільської інфраструктури фізкультурно-оздоровчої роботи в громаді.

Динаміка обсягу видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на фізичну культуру і спорт представлена на рис. 2.10.

Рис. 2.10. Динаміка видатків на фізичну культуру і спорт бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади за 2018–2020 рр.

Діяльність Трибухівської сільської ради спрямована на розвиток культурно-спортивних закладів, на відродження, популяризацію народних звичаїв, традицій, обрядів, на розвиток творчості дітей, організацію змістовного дозвілля, виявлення творчих здібностей населення різного віку, на популяризацію здорового способу життя, заохочення до занять спортом, проведення масових культурно-спортивних заходів.

Висновки до розділу 2

Видатки на розвиток соціально-культурної сфери становили більшу половину видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади у 2018 р. – 59,9%, у 2019 р. – 56,6%, у 2020 р. – 60,3%. Упродовж аналізованого

періоду обсяг видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціально-культурні цілі стабільно зростає: від 18900,2 тис. грн. у 2018 р. до 24939,6 тис. грн. у 2020 р.

За рахунок коштів бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади здійснювалось фінансування таких бюджетних програм як: компенсація за пільгове перевезення громадян, відшкодування витрат на газо-, електропостачання, доплата до пенсій ветеранам ОУН УПА, оздоровлення та відпочинок дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, відшкодування витрат на послуги зв'язку пільговим категоріям населенню, сільська програма «Ветеран», сільська комплексна програма соціальної підтримки мало захищених верств «Турбота», програма підтримки осіб, які брали участь у антитерористичній операції та членів їх сімей.

У процесі дослідження виявлено, що обсяг видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освіту стабільно зростає.

Пріоритетним напрямом освітньої політики Трибухівської об'єднаної територіальної громади є інклюзивна освіта, що надає доступ до одержання освіти дітям із особливими потребами за місцем їх проживання. В межах реалізації даної політики в громаді створено необхідні умови для успішного навчання всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних, психічних та фізичних особливостей.

Видатки бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на духовний і фізичний розвиток становили близько 5% від загального обсягу видатків.

Діяльність Трибухівської сільської ради спрямована на розвиток культурно-спортивних закладів, на відродження, популяризацію народних звичаїв, традицій, обрядів, на розвиток творчості дітей, організацію змістовного дозвілля, виявлення творчих здібностей населення різного віку, на популяризацію здорового способу життя, заохочення до занять спортом, проведення масових культурно-спортивних заходів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Зарубіжний досвід фінансування соціально-культурної сфери та можливості його запровадження в Україні

Однією з головних умов ефективного функціонування місцевих бюджетів є забезпечення достатнім обсягом фінансових ресурсів, що гарантує їх незалежність та самостійність. При наявності необхідної фінансової бази органи місцевого самоврядування вирішують найважливіше завдання – задоволення соціально-культурних потреб населення відповідної території.

Сталий соціально-економічний розвиток держави з усталеними традиціями демократичного врядування передбачає не тільки ефективне функціонування й оптимальну взаємодію всіх сфер і ланок фінансової системи, не менш важливу роль відіграють соціально-економічні пріоритети витрачання бюджетних коштів. Переконливим свідченням цього є приклад Скандинавських країн, де видатки на соціально-економічну сферу, будучи першочерговим напрямом реалізації бюджетної політики на місцевому рівні, займають чи не найбільшу частку в структурі видаткової частини місцевих бюджетів. Безперечно основною вадою такого механізму витрачання фінансових ресурсів є надвисокий рівень податкового тиску в загальноосвітній практиці оподаткування. Проте сплата податкових платежів у цьому випадку відповідає базовій домінанті оподаткування «послуги – оплата», що визначає податки як плату за послуги, котрі органи місцевого самоврядування надають членам територіального колективу. При цьому платники готові сплачувати високі податки, оскільки найбільшою мірою відчують рух фінансових ресурсів через усі ланки бюджетної системи, їхній розподіл, перерозподіл і використання.

Україна будучи членом ради Європи приєдналась та утвердила Європейську Хартію місцевого самоврядування, що зобов'язує державу будувати фінансово-економічну базу згідно міжнародних стандартів.

З проголошенням незалежності Україна стала на шлях розбудови демократичної, правової, громадянської держави. У цих процесах важливу роль відіграє культура як потужний засіб консолідації суспільства. За допомогою культури формується творчий, активний інтелект особистості та її висока духовність, що є головною умовою виходу суспільства на нові рівні цивілізації. Світовий досвід свідчить, що ті країни, в яких у найскладніші кризові періоди свого розвитку проводилась зважена, послідовна політика у сфері культури, з мінімальними витратами і в найкоротші терміни досягали значних успіхів у проведенні економічних, соціальних і політичних реформ. Розвиток сфери культури в Україні протягом тривалого часу не був визначений пріоритетом державної політики. Відсутність належної уваги та підтримки з боку державної влади значною мірою спричинило виникнення негативних явищ у цій сфері, для подолання яких необхідно створювати такі умови, які б сприяли подоланню труднощів з подальшим розвитком сфери культури й поступовим її входженням у ринкову економіку [52, с. 218].

Одним із завдань державної соціально-культурної політики є динамічний розвиток культурного потенціалу регіонів, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності, розвиток творчості, інновацій та соціального добробуту в суспільстві, формування орієнтації особистості та соціальних груп на цінності, що сприяють успішній модернізації суспільства. Галузь культури традиційно розглядається як ефективний інструмент з розширеного відтворення людського потенціалу, який відповідає вимогам інноваційної економіки та громадянського суспільства. Проте скорочення бюджетних видатків в умовах кризових явищ насамперед позначається на галузі невиробничої сфери, серед яких культура і мистецтво. Саме тому нині проблема ефективності використання грошових коштів у бюджетній сфері є особливо актуальною [54, с. 397].

Політика у сфері духовного розвитку є однією з важливих соціальних функцій держави, котра покликана регулювати внутрішнє життя суспільства. Сучасний соціально-культурний розвиток передбачає не тільки задоволення матеріальних, але й духовних потреб населення, розширення його можливостей у вільному виборі сфери суспільно-культурного розвитку. Розвиток культури має велике значення для створення гармонійного середовища для духовного розвитку населення та підвищення інтелектуально-духовного потенціалу громади, утвердження соціального спрямування державної політики. Культурна політика держави має стати ваговою складовою євроінтеграційної стратегії. У період розвитку ринкових відносин, прогресивний досвід зарубіжних країн стосовно забезпечення розвитку соціально-культурної сфери можна використати, якщо взяти до уваги основні проблеми соціально-культурної сфери, оскільки зарубіжний досвід дає можливість вирішити не лише питання практичного впровадження, а й шляхи вирішення поточних проблем [55, с. 38].

Розглянемо досвід розвинутих зарубіжних країн стосовно фінансування соціально-культурної сфери. Загалом, існує дві моделі фінансового забезпечення в галузі культури (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Моделі фінансового забезпечення в галузі культури [56]

Перша модель – англо-саксонський тип фінансування сфери культури, здійснюється виключно за рахунок зборів та пожертв. Такий тип фінансування переважно спостерігається в США та Великобританії.

Другий тип фінансування сфери культури – модель континентальної Європи, яка має характер змішаного чи багатоканального фінансування. Ця

модель характеризується тим, що поряд із приватним, благодійним фінансуванням сфери культури, дуже велика частка фінансування сфери культури йде за рахунок держави. Його застосовують всі європейські країни [56]. В Україні також застосовують другу модель фінансування, але, на превеликий жаль, роль державної підтримки культури дуже мала. Коштів, які виділяються з бюджетів різних рівнів, вистачає лише на фінансування мізерних зарплат працівникам культури та на підтримку споруд, які належать державним установам культури.

У Німеччині питання соціально-культурного розвитку вирішують незалежні структури (відділи культури), які створені на місцевому управлінському рівні. Федеральна адміністрація вирішує в основному завдання, які повинні виконуватись виключно центральними органами держави. Федеральні органи управління культурою займаються розробкою напрямів державної культурної політики, надають фінансову допомогу культурно-мистецьким проектам національного значення та запроваджують контроль за виконанням своїх рішень.

На основі значної законодавчої компетенції та фінансового забезпечення федерація приймає участь у виконанні завдань у сфері розвитку та підтримки культури землями та громадами. Усі інші питання щодо функціонування цієї галузі вирішують місцеві органи влади [56].

Для Франції характерним є спонсорство культурної сфери та надання податкових пільг. Така практика передбачає «для компаній, що брали участь у спонсорстві надання податкової знижки з податку на прибуток у розмірі 60% від суми пожертви, але не більше 0,5% від доходу компанії. Фізичні особи у випадку надання спонсорської допомоги у сфері культури отримують податкову знижку з податку на доходи фізичних осіб у розмірі 66% від пожертви, але не більше 20% від персонального доходу такої особи» [57].

Аналіз спонсорської підтримки, яка поширена у Франції показав, що половина функціонуючих компаній, де працює понад 250 співробітників є

спонсорами. Спонсорство у сфері культури обирають 24% компаній, котрі складають 15% від світового спонсорства (525 млн. євро) [57].

Ще одним способом залучення недержавних коштів у Франції є надання права розміщувати рекламу на будівельних риштуваннях на культурних пам'ятках. Приватний чи державний власник культурних пам'яток може дозволити компаніям розміщувати рекламу на риштуваннях під час проведення реставрації. Надання такого права є можливим за наступних умов: прибуток від розміщення реклами має повністю іти на проведення реставраційних робіт; рекламна площа не має перевищувати 50% від загальної площі риштувань; термін розміщення реклами не може перевищувати термін проведення реставраційних робіт [57].

Влада Франції не мала власних фінансових ресурсів, щоб здійснити реставраційні роботи. Наприклад, вартість реставрації церкви Св. Августина у Парижі складала 4,2 млн. євро, а дохід від реклами – 1,4 млн. євро. Вартість реставрації церкви Св. Маделіни у Парижі – становила 3 млн. євро (в тому числі 0,78 млн. євро отримано у вигляді доходів від реклами). Реставрація фасаду Міністерства юстиції Французької Республіки на острові Сіте повністю була здійснена за кошти отримані від розміщення реклами на риштуванні під час проведення реставраційних робіт обійшлася – 2 млн. євро [57].

В Італії також зростає інтерес до спонсорства соціально-культурної сфери. Новий кодекс законів про державні роботи спрощує процедуру спонсорства спрямованого на збереження культурної спадщини. Нові процедури стануть можливими завдяки прозорому розміщенню звітів на веб-сайтах. Держава запровадила нові правила, відповідно до яких усі ріелтерські компанії можуть отримувати дозвіл на будівництво при умові фінансових інвестицій у сфері надання культурних послуг. Такі інвестиції надходять у спеціальний фонд, а потім фінансуються заходи у сфері культури на місцевому рівні [57].

У Іспанії формуються цільові фонди, які створені за рахунок спеціального культурного податку. Управління цими фондами здійснюється

спільно Міністерством інфраструктури та Міністерством культури. Існують також Національні плани щодо культурної спадщини, які мають на меті встановити пріоритети та критерії втручання (наприклад, культурні ландшафти або індустріальна спадщина). За рахунок коштів вищевказаних фондів та відповідно до стратегічних планів здійснюються заходи, спрямовані на збереження та реставрацію соборів, замків, театрів та музеїв по усій країні, адже існує вимога інвестувати у місця, розміщені поблизу громадської інфраструктури [57].

Культура є двигуном почуття власної гідності та гордості людства, таким чином, сприяє соціальній єдності. Надання культурних послуг має на меті внесок у культурний та духовний розвиток громадян, адже це дає поштовх місцевому культурному, соціальному та економічному розвитку, а також пропонує значні перспективи для молоді усієї країни. Це також гарантує доступ населення до культури та знань через мережу загальнодоступних державних установ та приватних ініціатив, що забезпечують доступність музики, театру та кінематографу.

Діяльність закладів культури та мистецтва спрямована на формування та розвиток особистості людини, що робить її запорукою розвитку суспільства. Ефективність державної політики у сфері культури в Україні визначається обмеженістю фінансових ресурсів, які є необхідними для досягнення поставлених цілей. Існуючі принципи, форми та методи бюджетного фінансування соціально-культурної сфери не повністю відповідають її потребам. Водночас механізм позабюджетного фінансування є не достатньо розвиненим, що зумовлюється не досконалістю існуючої нормативно-правової бази, котра мала би стимулювати благодійну діяльність та сприяла би залученню інвестицій у сферу культури.

Вивчення зарубіжного досвіду і контексті фінансового забезпечення соціально-культурної сфери надає змогу сформулювати пропозиції, які передбачають необхідні реформи соціально-культурної сфери, зокрема, заохочення до спонсорства та залучення інвестиційних коштів у сферу

соціально-культурного розвитку. Вважаємо, що перспективним напрямом фінансового забезпечення соціально-культурної сфери є налагодження партнерської співпраці держави з комерційними і громадськими установами для втілення ефективної державної політики у сфері розвитку культури.

3.2. Перспективні напрямки застосування інноваційних інструментів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери

У сучасному суспільстві соціально-культурна сфера є важливою умовою соціального прогресу, а належне фінансове забезпечення для їх надання є важливою передумовою стабільного економічного зростання. Одними із проблем функціонування соціально-культурної сфери, з економічної точки зору, є недостатні обсяги фінансування та неефективні методи використання коштів. І хоча з кожним роком спостерігається зростання асигнувань на соціально-культурну сферу в Україні як з бюджетів різних рівнів, так і з позабюджетних джерел, фінансове забезпечення соціально-культурної сфери дає змогу фінансувати на прийнятному рівні лише поточне функціонування закладів, при цьому можливості для їхнього розвитку є недостатніми. Саме тому, у соціально-культурній сфері існує потреба у диверсифікації джерел фінансового забезпечення за рахунок залучення позабюджетних ресурсів, застосування інноваційних підходів до розподілу коштів при одночасному гарантуванні якості послуг та їх доступності для жителів територіальних громад.

Отже, забезпечення соціально-культурної сфери фінансовими ресурсами є важливим питанням, яке потребує особливої уваги органів місцевого самоврядування. У сучасних умовах актуальним є пошук альтернативних джерел для фінансування соціально-культурної сфери.

Фінансові ресурси можуть залучатися у формі міжнародної допомоги на підставі укладених міжнародних договорів з донорами, якими можуть виступати уряди іноземних держав, міжнародні організації на безповоротній та безоплатній основі для вирішення пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку. Така допомога також може надаватися у формі майна, інтелектуальної власності, послуг чи робіт, а також фінансових ресурсів.

Така форма залучення ресурсів використовується для забезпечення потреб соціально-економічного розвитку у багатьох країнах, які розвиваються або знаходяться в стані трансформації. При пошуку донора, доцільно звернути увагу на існуючі пропозиції грантодавців, на скільки вони відповідають інтересам територіальної громади.

Переважно, грантодавці фінансують проекти, які здійснюються у певній сфері (на постійній основі або в межах певної програми фінансування). Більшість донорів у світі фінансують проекти на локальному рівні у своїй країні. Разом з тим, на сучасному етапі окремі грантодавці проявляють інтерес до країн колишнього СРСР та України, зокрема. Надання ресурсів в межах гранту відбувається за відповідності певним умовам: тип одержувача гранту (громадські організації, науково-дослідні інститути, органи місцевого самоврядування).

Органи виконавчої влади України сприяють залученню грантових коштів в Україну, для цього розміщують інформацію про програми міжнародної технічної допомоги, здійснюють розсилання інформації про грантові конкурси, поширюють інформаційні бюлетені з актуальними грантами та конкурсами. З такою інформацією можна ознайомитись на офіційному сайті Ресурсного центру «Гурт» (<http://gurt.org.ua/>) на сайті «Велика ідея» (<https://biggggidea.com/>), на офіційному сайті Всеукраїнської асоціації сільських та селищних рад (ВАССР) (<http://vassr.org/>) та на інформаційному порталі некомерційних організацій України «Громадський простір» (<http://www.prostir.ua/>).

Територіальні громади України вже мають певний досвід участі у міжнародних програмах. Так, останніми роками реалізовано програми на підтримання реформи децентралізації, до яких долучились новостворені громади. Так, за програмою USAID «Decentralization Offering Better Results and Efficiency» надійшло 50 млн. дол.; за програмою ЄС «U-Lead» –97 млн. євро; за проектами Ради Європи, Королівства Данії, Королівства Швеції, Королівства Нідерландів, Фінляндії, Швейцарської конфедерації, Канади – на понад 20 млн. євро [58, с. 28].

Представники органів місцевого самоврядування можуть ознайомитись з інформацією про гранти Європейського Союзу на офіційному сайті Європейської Комісії (<http://ec.europa.eu/>) (European Commission/International Cooperation and Development/Funding/Funding/Calls for proposals & Procurement notices (<http://welcomeurope.com/>), де представлено більше 450 європейських програм фінансування, методику підготовки та вимоги до проектів. Робота по пошуку та розробленню грантових проектів вимагає володіння іноземною мовою, оскільки грантові пропозиції від ЄС розміщуються англійською мовою [58, с. 28].

Для підготовки проектної заявки відповідно до вимог донора доцільно скористатись досвідом місцевих або регіональних громадських організацій, котрі працюють з донорами та володіють навиками написання проектних заявок. У результаті співпраці громадських організацій та органів місцевого самоврядування може бути створено конкурентоздатний проект, який забезпечить отримання фінансування від донора.

Ще одним альтернативним джерелом залучення коштів для розвитку соціально-культурної сфери громади є ендавмент, під яким розуміють фінансові пожертвування для неприбуткових організацій. Цей метод залучення коштів полягає у формуванні цільового фонду, який призначений для використання у некомерційних цілях, переважно для фінансування розвитку організацій у сфері освіти, культури або охорони здоров'я. Отриманню коштів від жертводавців сприятиме активність як керівників, так і жителів

територіальної громади пропонувати власні ідеї, доносити інформацію до місцевих земляків-емігрантів, бізнесменів, успішних підприємців, знаменитостей, запрошувати їх до територіальної громади. Результатом такої діяльності стане їх фінансова підтримка.

Для прискорення процесу розвитку ендаумент-фондів в Україні доцільно внести зміни до Податкового й Бюджетного кодексів стосовно надання жертводавцям податкових державних пільг і преференцій [58, с. 30].

Краудфандинг передбачає співпрацю людей (переважно через Інтернет), які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси для підтримки інших людей або організацій.

У місцевому самоврядуванні краудсорсинг полягає в залученні мешканців громади до розв'язання завдань територіальної громади шляхом використання їхніх грошових коштів, знань, досвіду і здібностей на добровільних засадах. Враховуючи, що на території територіальних громад проживають люди, які володіють певними навиками, творчими здібностями, вони можуть проводити дослідження, генерувати ідеї, координувати дії і вирішувати проблеми. Такі люди є патріотами громади, вони витрачають свій час та енергію, не чекають винагороди і отримують моральне задоволення від реалізації ідей.

Можливість застосування краудсорсингу в практику місцевого самоврядування базується на таких факторах:

- інтерес членів громади до проблем та потреб територіальної громади;
- наявність в членів територіальної громади з активною громадянською позицією відповідних умінь та знань, які вони можуть застосувати для покращення життя своєї родини та життя інших мешканців;
- необхідність об'єднання сил та можливостей органів місцевої влади і членів територіальної громади, у тому числі і у фінансовій сфері [59, с. 122].

Таким чином, за допомогою краудсорсингу до процесу вирішення проблем територіальної громади залучаються велика кількість людей, які належать до різних верств населення, різні за віком, статтю та професіями.

Для реалізації краудсорсингу в межах інтересів територіальної громади та для забезпечення розвитку соціально-культурної сфери необхідна організаційна, інформаційна та технічна підтримка з боку органів влади.

Так, керівництво соціально-культурна сфера може залучити фахівця чи експерта, який виділить із численних запропонованих ідей рішення проблеми, яке буде доступним з позиції фінансового потенціалу територіальної громади. Члени територіальної громади залучаються обговорення проблеми та варіантів її вирішення, висловлюють свою думку, приймають участь в голосуванні. Беручи участь в обговоренні шляхів вирішення місцевих проблем, жителі громади можуть допомогти не тільки своїми знаннями та ідеями, а й фінансовими ресурсами. Краудфандинг є тим фінансовим інструментом, який спрямований на мобілізацію грошових коштів або інвестицій для реалізації певних проектів.

Практична реалізація краудфандингу полягає в послідовному здійсненні певних етапів:

- поширення та донесення інформації про краудсорсинг-проект;
- визначення обсягу коштів, необхідної для реалізації цього проекту;
- визначення термінів, протягом якого користувачі Інтернету зможуть перевести кошти на фінансування проекту.

В Україні краудфандинг лише набуває розвитку, місцеві територіальні громади роблять лише починають застосовувати мережеві технології та краудфандингу для акумуляції фінансових ресурсів на розвиток проектів територіальні громади в тому числі для фінансування соціально-культурної сфери. Для поширення краудфандингу керівникам територіальної громади необхідно залучати жителів шляхом популяризації цінностей відкритого суспільства. Використання краудфандингу сприяє спрощенню процедури і механізму фінансування проектів, реалізується принцип «адресності» та цільового характеру фінансування.

Учасниками краудфандингу можуть бути органи публічного управління, засоби масової інформації, бізнес-спільнота, жителі територіальної громади,

громадські організації тощо. До результатів краудсорсинг-проекту територіальної громади належать:

- підвищення якості та ефективності роботи місцевих органів влади;
- економічний розвиток територіальних громад;
- підняття іміджу територіальної громади;
- підтримка і розвиток охорони здоров'я, освіти і культури;
- посилення правопорядку і підвищення особистої безпеки;

впровадження нових технологій в ЖКГ та ін. [59, с. 123].

На рівні територіальної громади краудфандинг може сприяти вирішенню питань підтримки талановитої молоді, модернізації житлово-комунального господарства, підтримки малого бізнесу, стартапів, реалізації стратегії сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні.

На основі вище викладеного можна зробити висновок, що застосування методів краудсорсингу та краудфандингу, залучення грантових коштів і можливості їх застосування у вирішенні місцевих проблем є перспективним. Ці форми фінансового забезпечення є досить перспективними для модернізації системи фінансування розвитку соціально-культурної сфери територіальних громад, адже вони дають можливість залучити альтернативні позабюджетні фінансові ресурси.

Процес вирішення місцевих проблем за допомогою краудсорсингу та краудфандингу, залучення грантових коштів має великий потенціал і соціальну значимість. Краудсорсинг та краудфандинг, залучення грантових коштів як інноваційні інструменти фінансового забезпечення соціально-культурної сфери мають низку незаперечних переваг і представляють собою перспективну технологію участі, інвестування та фінансування.

Висновки до розділу 3

Вивчення зарубіжного досвіду фінансового забезпечення соціально-культурної сфери надає змогу сформулювати висновки та пропозиції, які передбачають необхідні реформи соціально-культурної сфери, зокрема:

- заохочення до спонсорства;
- залучення інвестиційних коштів у сферу соціально-культурного розвитку.
- налагодження партнерської співпраці держави з комерційними і громадськими установами для втілення ефективної державної політики у сфері розвитку культури.

У сучасних умовах пошук альтернативних джерел для фінансування соціально-культурної сфери набуває особливої актуальності. Вважаємо за доцільне використання таких інноваційних інструментів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери:

- краудсорсинг;
- краудфандинг;
- залучення грантових коштів.

Можливість застосування ендавменту та краудсорсингу в практику місцевого самоврядування базується на таких факторах:

- інтерес членів громади до проблем та потреб територіальної громади;
- наявність в членів територіальної громади з активною громадянською позицією відповідних умінь та знань, які вони можуть застосувати для покращення життя своєї родини та життя інших мешканців;

Застосування методів краудсорсингу та краудфандингу, залучення грантових коштів і можливості їх застосування у вирішенні місцевих проблем є перспективним. Ці форми фінансового забезпечення сприяють модернізації системи фінансування розвитку соціально-культурної сфери територіальних громад, адже вони дають можливість залучити альтернативні позабюджетні фінансові ресурси.

Вважаємо, що вирішення завдань розвитку соціально-культурної сфери територіальних громад за допомогою краудсорсингу та краудфандингу, залучення грантових коштів має великий потенціал і соціальну значимість.

ВИСНОВКИ

Фінансове забезпечення соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади включає систему джерел і форм фінансування розвитку соціально-культурної сфери об'єднаної територіальної громади. Матеріальною основою фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад є відповідні бюджети.

Видатки на розвиток соціально-культурної сфери становили більшу половину видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади і упродовж аналізованого періоду обсяг видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на соціально-культурні цілі стабільно зростав: від 18900,2 тис. грн. у 2018 р. до 24939,6 тис. грн. у 2020 р.

За рахунок коштів бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади здійснювалось фінансування таких бюджетних програм як: компенсація за пільгове перевезення громадян, відшкодування витрат на газо-, електропостачання, доплата до пенсій ветеранам ОУН УПА, оздоровлення та відпочинок дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, сільські програми «Ветеран» та «Турбота», програма підтримки осіб, які брали участь у антитерористичній операції та членів їх сімей.

У процесі дослідження виявлено, що обсяг видатків бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на освіту стабільно зростав.

Пріоритетним напрямом освітньої політики Трибухівської об'єднаної територіальної громади є інклюзивна освіта, що надає доступ до одержання освіти дітям із особливими потребами за місцем їх проживання. В межах реалізації даної політики в громаді створено необхідні умови для успішного навчання всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних, психічних та фізичних особливостей.

Видатки бюджету Трибухівської об'єднаної територіальної громади на духовний і фізичний розвиток становили близько 5% від загального обсягу видатків.

Діяльність Трибухівської сільської ради спрямована на розвиток культурно-спортивних закладів, на відродження, популяризацію народних звичаїв, традицій, обрядів, на розвиток творчості дітей, організацію змістовного дозвілля, виявлення творчих здібностей населення різного віку, на популяризацію здорового способу життя, заохочення до занять спортом, проведення масових культурно-спортивних заходів.

Вивчення зарубіжного досвіду фінансового забезпечення соціально-культурної сфери надає змогу сформулювати висновки та пропозиції, які передбачають необхідні реформи соціально-культурної сфери, зокрема:

- заохочення до спонсорства;
- залучення інвестиційних коштів у сферу соціально-культурного розвитку.
- налагодження партнерської співпраці держави з комерційними і громадськими установами для втілення ефективної державної політики у сфері розвитку культури.

У сучасному суспільстві соціально-культурна сфера є важливою умовою соціального прогресу, а належне фінансове забезпечення для їх надання є важливою передумовою стабільного економічного зростання. Однією із проблем функціонування соціально-культурної сфери, з економічної точки зору, є недостатні обсяги фінансування та неефективні методи використання коштів. І хоча з кожним роком спостерігається зростання асигнувань на соціально-культурну сферу як з бюджетів різних рівнів, так і з позабюджетних джерел, фінансове забезпечення соціально-культурної сфери дає змогу фінансувати на прийнятному рівні лише поточне функціонування закладів, при цьому можливості для їхнього розвитку є недостатніми. Саме тому, у соціально-культурній сфері існує потреба у диверсифікації джерел фінансового забезпечення за рахунок залучення позабюджетних ресурсів, застосування інноваційних підходів до розподілу коштів при одночасному гарантуванні якості послуг та їх доступності для жителів територіальних громад.

Забезпечення соціально-культурної сфери фінансовими ресурсами є

важливим питанням, яке потребує особливої уваги органів місцевого самоврядування. У сучасних умовах актуальним є пошук альтернативних джерел для фінансування соціально-культурної сфери.

У сучасних умовах пошук альтернативних джерел для фінансування соціально-культурної сфери набуває особливої актуальності. Вважаємо за доцільне використання таких інноваційних інструментів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери:

- краудсорсинг;
- краудфандинг;
- залучення грантових коштів.

Фінансові ресурси можуть залучатися у формі міжнародної допомоги на підставі укладених міжнародних договорів з донорами, якими можуть виступати уряди іноземних держав, міжнародні організації на безповоротній та безоплатній основі для вирішення пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку. Така допомога також може надаватися у формі майна, інтелектуальної власності, послуг чи робіт, а також фінансових ресурсів.

Така форма залучення ресурсів використовується для забезпечення потреб соціально-економічного розвитку у багатьох країнах, які розвиваються або знаходяться в стані трансформації. Для підготовки проектної заявки відповідно до вимог донора доцільно скористатись досвідом місцевих або регіональних громадських організацій, котрі працюють з донорами та володіють навиками написання проектних заявок. У результаті співпраці громадських організацій та органів місцевого самоврядування може бути створено конкурентоздатний проект, який забезпечить отримання фінансування від донора.

Ендавмент є альтернативним джерелом залучення коштів для розвитку соціально-культурної сфери громади і полягає отриманні фінансових пожертв на користь неприбуткових організацій. у сфері освіти, культури або охорони здоров'я. Для отримання таких коштів керівникам та жителям територіальної громади доцільно поширювати інформацію про потреби громади до місцевих

земляків-емігрантів, бізнесменів, успішних підприємців, знаменитостей, запрошувати їх до територіальної громади.

На нашу думку, для прискорення процесу розвитку ендавмент-фондів в Україні доцільно внести зміни до Податкового й Бюджетного кодексів стосовно надання жертводавцям податкових державних пільг і преференцій.

Краудсорсинг передбачає залучення мешканців громади до розв'язання завдань територіальної громади шляхом використання їхніх грошових коштів, знань, досвіду і здібностей на добровільних засадах.

Можливість застосування ендавменту та краудсорсингу в практику місцевого самоврядування базується на таких факторах:

- інтерес членів громади до проблем та потреб територіальної громади;
- наявність в членів територіальної громади з активною громадянською позицією відповідних умінь та знань, які вони можуть застосувати для покращення життя своєї родини та життя інших мешканців;
- необхідність об'єднання сил та можливостей органів місцевої влади і членів територіальної громади, у тому числі і у фінансовій сфері.

Застосування методів краудсорсингу та краудфандингу, залучення грантових коштів і можливості їх застосування у вирішенні місцевих проблем є перспективним. Ці форми фінансового забезпечення сприяють модернізації системи фінансування розвитку соціально-культурної сфери територіальних громад, адже вони дають можливість залучити альтернативні позабюджетні фінансові ресурси.

Краудсорсинг та краудфандинг, залучення грантових коштів як інноваційні інструменти фінансового забезпечення соціально-культурної сфери мають низку незаперечних переваг і представляють собою перспективну технологію участі, інвестування та фінансування. Вважаємо, що вирішення завдань розвитку територіальних громад за допомогою краудсорсингу та краудфандингу, залучення грантових коштів має великий потенціал і соціальну значимість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мацюра С. І. Бюджетна політика органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Держ. навч.-наук. установа «Акад. фін. упр.». Київ, 2011. 277 с.
2. Сторонянська І. З., Пелехатий А. О. Напрямки модернізації фінансового забезпечення розвитку сільських територіальних громад у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи. *Фінанси України*. 2014. № 10. С. 97–108.
3. Сухарська Л. В. Аналіз стану фінансового забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад у сучасній Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 92–101.
4. Финансы / В.М. Родионова, Ю.Я. Вавилов, Л.И. Гончаренко и др.; под ред. В.М. Родионовой. Москва: Финансы и статистика. 1995. 297 с.
5. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посібник 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: КНЕУ. 2001. 240 с.
6. Сухарська Л. В. Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. *Вісник НАДУ*. 2016. № 1. С. 119–125.
7. Конституція України : Конституція від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
8. Бабаєв В. К. Теория государства и права: учебник для бакалавров. / 3-е изд., перераб. Москва: Юрайт, 2014. 715 с.
9. Юрій С. І., Дем'янишин В. Г., Кириленко О. П. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ: Знання, 2008. 611 с.
10. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент: підручник / за ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
11. Пономаренко Е. В., Исаев В. А. Экономика и финансы общественного сектора (основы теории эффективности государства): учебник. Москва: Инфра, 2007. 472 с.

12. Левін П. Б. Економічний механізм соціальної інфраструктури: стан і перспективи розвитку: монографія / за наук. ред. П. Б. Левіна. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень, 2008. 313 с.
13. Данилишин Б. М., Клиновий Д. В., Пепа Т. В. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка України: монографія / за наук. ред. Б. М. Данилишина. Ніжин: „Аспект-Поліграф”, 2007. 688 с.
14. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): монографія / за наук. ред. Б. М. Данилишина. Ніжин: „Аспект-Поліграф”, 2008. 818 с.
15. Булавинець В. М. Теоретичні засади видатків соціального призначення з місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2011. Вип. 4. С. 81–90.
16. Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., Славкова А. А. Місцеві фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2002. 184 с.
17. Кириленко О. П., Квасовський О. Р., Лучка А. В. та ін. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О. П. Кириленко. Київ: Знання, 2006. 677 с.
18. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1 травня 1997 року № 280/97-ВР. Дата оновлення: 31.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
19. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-17 (Із змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.04.2020).
20. Мороз О. Територіальна громада: сутність, становлення та сучасні українські реалії. *Демократичне врядування*. 2008. Вип. 2. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik2/fail/Moroz.pdf
21. Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету: затв. наказом Міністерства фінансів України 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>
22. Економічна класифікація видатків бюджету: Бюджетна класифікація: затв. наказом Міністерства фінансів України № 11 від 14.01.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>.

23. Інструкція щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету: затв. наказом Міністерства фінансів України № 33 від 12.03.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>.
24. Про Державний бюджет України на 2020 р.: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>
25. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017 III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
26. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2671-19>
27. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
28. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
29. Загальна декларація прав людини: Декларація від 10.12.1948 р. 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
30. Європейська соціальна хартія: Хартія від 03.05.1996 р. 994_062. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062
31. Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів: наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р. №938. Дата оновлення: 07.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z15>
32. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 р. №538-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2002>.
33. Населені пункти у складі ОТГ: Трибухівська громада URL: <https://trybuhivska-gromada.gov.ua/structure/>
34. Виконання Трибухівського сільського бюджету по видатках за 2018 р. URL: <https://trybuhivska-gromada.gov.ua/vikonannya-silskogo-bjudzhetu/>
35. Виконання Трибухівського сільського бюджету по видатках за 2019 р. URL: <https://trybuhivska-gromada.gov.ua/vikonannya-silskogo-bjudzhetu/>

36. Виконання Трибухівського сільського бюджету по видатках за 2020 р. URL: <https://trybuhivska-gromada.gov.ua/vikonannya-silskogo-bjudzhetu/>
37. Звіт про виконання паспортів бюджетних програм Трибухівського сільського бюджету за 2018 рік. URL: <https://trybuhivska-gromada.gov.ua/zviti-pro-vikonannya-pasportiv-bjudzhetnih-program-miscevogo-bjudzhetu-za-2018-rik>
38. Звіт про виконання паспортів бюджетних програм Трибухівського сільського бюджету за 2019 рік. URL: <https://trybuhivska-gromada.gov.ua/zviti-pro-vikonannya-pasportiv-bjudzhetnih-program-miscevogo-bjudzhetu-za-2019-rik>
39. Звіт про виконання паспортів бюджетних програм Трибухівського сільського бюджету за 2020 рік. URL: <https://trybuhivska-gromada.gov.ua/zviti-pro-vikonannya-pasportiv-bjudzhetnih-program-miscevogo-bjudzhetu-za-2020-rik-16-10-43-16-04-2021/>
40. Мальований В. Оцінка бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2020. № 1 (72). С. 116–135.
41. Сидор І. П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_29
42. Сидор І. П. Бюджетна політика у функціонуванні соціальної сфери: проблеми визначення ефективності. *Світ фінансів*. 2016. Випуск 3. С. 7–17.
43. Експрес-портрет освітнього простору Трибухівської об'єднаної територіальної громади (2017–2020 роки). URL: <https://trybuhivci-osvita.gov.ua/korisni-materiali-09-53-48-22-03-2019/>
44. Пріхно І. М. Механізми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2017. Вип. 32. Ч. 1. С. 105–108.
45. Базенко В. А. Механізми підтримки розвитку фізичної культури та спорту в умовах децентралізації. *Молодий вчений*. 2017. Вип. № 1(41). С. 172–178.

46. Гончарук С. М., Приймак С. В., Даниляк Л. Я. Сучасний стан і проблеми фінансування установ охорони здоров'я в Україні. *Економіка праці та соціальна політика*. Бізнес інформ. №1. 2016. С. 190–194
47. Харчук С. А. Соціально-економічний розвиток сільських територій: проблеми та шляхи вирішення. Інвестиції: практика та досвід. *Економічна наука*. 2015. № 12. С. 20–23.
48. Пищуліна О., Юрочко Т., Міщенко М., Жаліло Я. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ: підручник / за ред. О. Пищуліної. Київ: Заповіт, 2018. 368 с.
49. Алексеєнко Л. М., Шулюк Б. С. Соціальні програми: прагматика формування та проблеми фінансування. *Фінанси України*. 2015. № 4. С. 96–105.
50. Осіпова Л.В., Грицик Н.В. Фінансування соціального забезпечення в умовах децентралізації. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 2(13). 2019. С. 10–15.
51. Лободіна З. Бюджетне забезпечення соціальної сфери в умовах побудови соціально-орієнтованої економіки в Україні. *Світ фінансів*. 2013. Вип. 4. С. 69–79.
52. Тропіна В. Б. Реформування системи фінансової підтримки сфери культури в Україні. *Науковий вісник Полісся*. 2016. Вип. 3. С. 217–223.
53. Швайко М.Л. Зарубіжний досвід бюджетного фінансування соціальної сфери та можливості його використання в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2003. № 7. С. 154–158.
54. Крупка А. Я. Напрями модернізації системи фінансового забезпечення закладів культури і мистецтва. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.8. С. 396–404.
55. Бородін О. Д. Світовий досвід впливу держави на розвиток економіки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2016. Вип. 1 (4). С. 37–43.

56. Фесенко Н. С. Політика держави у сфері культури: імплементація закордонного досвіду на українські терена. *Державне будівництво*. 2008. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_67
57. Огляд культурної політики України: Звіт експертів Ради Європи 19.06.2017. URL: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245330777&cat_id=245328989
58. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю .Ф., Ігнатенко О. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Юзефович В. В. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / Київ. 2017. 107 с.
59. Сухарська Л. В. Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. Вісник НАДУ. Серія “Державне управління”. 2016. № 1. С. 119–125.